

TÜSİAD KONJONKTÜR

DEĞERLENDİRME

TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

SAYI 26

Ekim 2009

Genel Değerlendirme

*Dış Ekonomik Gelişmeler
Büyüme ve İstihdam
Enflasyon ve Para Politikası
Kamu Maliyesi
Ödemeler Dengesi
Tahmin ve Beklentiler
sayfa 1-11*

Tablolar

*Üretim ve Fiyatlar
Sektörel Üretim
Finansal Piyasalar
Ödemeler Dengesi
Merkezi Bütçe
Parasal Gelişmeler
Milli Gelir
İşgücü Piyasası
Mikroekonomik Göstergeler
sayfa 12-19*

Grafikler

*Uluslararası Göstergeler
Milli Gelir
Sanayi Üretimi
İmalât Sanayi
İşgücü Piyasası
Bütçe Gelişmeleri
Cari İşlemler Dengesi
Parasal Gelişmeler
Para Politikaları
Dış Ticaret
sayfa 20-28*

2009-2010 Yılı

Senaryoları

sayfa 29

**TÜSİAD KONJONKTÜR
DEĞERLENDİRME**

www.tusiad.org

adresinde sunulmaktadır.

Genel Değerlendirme

Küresel ekonomi resesyondan çıkış sinyalleri vermektedir.

Türkiye dahil birçok ülkede 2. çeyrek rakamları açıklanmaya başladıkça, bu krizin 1929'dakine benzer bir başka büyük buhrana dönüşme ihtimalinin ortadan kalktığı görülmüştür. Dünya ticaretindeki kan kaybının da sona erdiği dikkati çekmektedir. Bu gelişmeler üzerine IMF ve OECD gibi kurumlar dünya ekonomisi büyüme tahminlerini iyileştirmeye başlamışlardır.

Krizle karşı artırılan kamu talebinin yerini özel sektör talebi almalıdır.

Kriz sonrasında büyümenin motorunun da değişmesi gerekecektir. Küresel ekonominin, resesyondan çıkmaya başlamasıyla, enflasyon ve iç borçların çevrilmesi risklerine yol açmamak için artırılan kamu harcamalarının yeniden olağan seviyelere çekilmesi gerekecektir. Yani büyümenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için, özel sektör talebi yeniden kamu sektörü talebinin yerini almalıdır.

Krizle karşı uygulanan mali ve parasal önlemlerin hangi vadede ve nasıl bir patika içinde azaltılacağı ekonomi politikasının temel sorununun oluşturmaktadır. Uygulanmakta olan politikaların zamanından önce geri çekilmesi durumunda yeniden canlanmaya başlayan ekonomilerin yeniden durgunluğa sürüklenmesi riski vardır. Teşvik politikalarına gereğinden fazla devam edilmesi ise enflasyonda yükselme ve kamu borçlarının sürdürülebilirliği sorunları yaratabilecektir.

Ekonomi politikalarının tasarımında temel sorun enflasyonda ve faiz oranlarında artış riskinin yönetilmesidir.

Bugün geline nokta, dünyada, ekonomilerin yeniden resesyona girmesinin daha ciddi sonuçlara yol açacağı görüşü hakimdir. Bununla birlikte, birçok ülkede para politikalarındaki gevşeme sürecinin durduğu dikkati çekmektedir. Bazı ülkeler, enflasyon riski karşısında faiz oranlarında artışa gitmişken, bu yola gitmeyen ülkelerde de parasal genişlemenin terk edilmekte olduğu görülmektedir.

Türkiye için de genişlemeci politikalarla devam etmenin riskleri kadar, bu politikaları erken terk etmenin büyüme hızı ve işsizlik üzerinde yaratacağı olumsuz sonuçlar da endişe yaratmaktadır. Enflasyonun ve faiz oranlarının ancak krizle birlikte bu seviyelere çekebilmiş olan Türkiye için, kamu maliyesi ve borç dinamikleri, enflasyon ve faiz oranlarının seyrini hassaslaştırmaktadır.

Ancak, krizden çıkış kademeli ve yavaş olacaktır.

Küresel resesyondan çıkış işaretlerine rağmen, başlayan çıkışın kademeli ve yavaş olacağı tahmin edilmektedir. Krizden çıkış, dünya ekonomisinde olduğu gibi Türkiye'de de vakit alacaktır.

Krizle birlikte çok yüksek seviyelere ulaşmış olan işsizlik muhtemelen bir süre daha yüksek kalacaktır. Bu da tüketim harcamalarını frenleyecektir. Kapasite kullanım oranlarındaki düşüklük yeni yatırım ihtiyacını kısıtlayacaktır.

TÜSİAD KONJONKTÜR DEĞERLENDİRME

Ekonominin büyümesini sınırlayan bir başka faktörde, geleceğe ilişkin belirsizliklerdir. Orta Vadeli Program, ekonomideki belirsizliklerin azalmasına katkıda bulunmuştur. Buna karşılık, bozulan bütçe dengesinin gerektireceği finansman ihtiyacının faizler üzerinde baskı oluşturmaya riski, geleceğin öngörülebilirliğini sınırlamaya devam etmektedir.

II. Dış Ekonomik Gelişmeler

Krizin 1929 Büyük Bunalımına benzemesi riski azalmıştır.

2008 yılı sonlarına doğru krizin ağır bir bunalıma dönüşeceği ve 1930'larda yaşanan bunalıma benzeyeceğine dair tereddütler ekonomik beklentileri önemli ölçüde etkilemişti. Fakat korkulanın olmayacağını anlaşılmaya beklentilerin olumlu yönde güncellenmesiyle sonuçlanmıştır. Basında yer alan haberler üzerinde yapılacak ufak bir araştırma, artık bunalım kelimesinin sıklığının Eylül 2008 öncesine döndüğü görülmektedir.

Küresel ekonominin toparlanmaya başlamasında gelişmekte olan ülkeler başı çekmektedir.

İkinci çeyrekte 2008 yılının aynı çeyreğine göre %7.9 oranında büyüdükten sonra, üçüncü çeyrekte daha da hızlanarak %8.9 oranında büyüyen Çin ekonomisi genel toparlanmaya en çok katkıda bulunan ekonomilerin başında gelmektedir. Aynı şekilde kriz

sürecinde hiç daralmayan Hindistan ise ilk çeyrekte %5.8, ikinci çeyrekte ise %6.1 oranında büyüme kaydetmiştir. Bu iki ekonominin yarattığı talep ve krize karşı alınan önlemler, Güney Doğu Aysa ülkelerinde de büyüme sürecini tetiklemiştir. Mevsimsel etkilerden arındırılmış GSYH'nin çeyreklik değişimine baktığımızda, dört çeyrek arka arkaya daralan Japonya, Hong Kong ve Singapur yılın ikinci çeyreğinde %0.6 - %4.8 bandında büyümüşlerdir. Hong Kong ve Singapur yılın üçüncü çeyreğinde de pozitif büyüme göstererek resesyondan teknik olarak çıkmayı başarmıştır.

Gelişmiş ekonomilerde de en kötünün geride kaldığı düşünülmektedir.

2009 yılı ilk çeyrekte önceki yılın aynı çeyreğine göre %9.9 oranında küçülen Avrupa ekonomilerinde daralma hızı yılın ikinci çeyreğinde %1'e gerilemiştir. Avro bölgesinde mevsimsellikten arındırılmış çeyreklik büyüme hızı ilk çeyrekte -% 2,5 iken, ikinci çeyrekte -% 0.2 olmuştur. Avrupa'nın en büyük iki ekonomisi olan Almanya ve Fransa ise ikinci çeyrekte sınırlı bir büyüme kaydetmiştir. Gelişmiş ekonomilerden İngiltere ve ABD'de ekonomide büyüme henüz başlamamışsa da, daralma süreci sona ermektedir.

Bu gelişmeler dikkate alınarak 2009 ve 2010 yıllarına ilişkin büyüme tahminleri yukarı çekilmiştir.

Nisan ayında yayımlanan WEO raporunda 2009 yılında küresel ekonominin %1.4 daralacağını belirten IMF, Ekim ayında yayımladığı raporunda bu tahminini -%1.1'e çekmiştir. %. 2010 yılı tahminlerini ise 0.6 puan yukarı çeken kurum önümüzdeki yıl %3.1 oranında büyüme tahmininde bulunmuştur. Ülke bazlı baktığımızda ise, İngiltere ve ABD hariç gelişmiş ülkelerin ve Çin dahil, Uzak Doğu ekonomilerin 2009 büyüme beklentileri olumlu yönde güncellenirken, İngiltere, ABD, Afrika ve Bağımsız Devletler Topluluğu ekonomilerin beklentileri aşağı yönde revize edilmiştir. 2010 yılı için ise Afrika hariç tüm ekonomilerin büyüme tahminleri yukarı çekilmiştir. Uzun vadeli ekonomik büyümenin ise küresel çapta bir süre potansiyelin altında büyüyeceği tahmin edilmektedir. 2000'li yıllardaki hızlı büyümenin uzun süre yakalanamayacağı anlaşılmaktadır.

Büyümenin kamu kaynaklarından ve örneği görülmemiş önlemlerden kaynaklanması sürdürülebilirlik sorunlarına neden olmaktadır.

Küresel krize karşı farklı ülkelerdeki siyasetlerin bir biriyle uyumlu şekilde önlem almış olmaları sorunların daha da derinleşmesini önlemiştir. Ayrıca, piyasalara kamu tarafından enjekte edilen likidite sistemik krize neden olabilecek iflasların önünü kesmiştir. Bu önlemlerin finansmanı kamu açıklarını artırmıştır. Uzun vadede özel sektörün tüketimini ve yatırımını

ikame etmesi mümkün olmayan kamu harcamalarının önümüzdeki dönemlerde azaltılması gerekecektir. Ayrıca, %10'ların üzerine çıkan kamu açığı GSYH oranı, kamu borçlarının sürdürülebilirliği ve enflasyonda yükselme gibi sorunlara neden olmaktadır. Son çeyrekte kazanılan olumlu havanın sürmesi özel sektörün kısa sürede yeniden devreye girerek ekonomik canlanmanın motoru olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle yapısal reformların bir an önce yapılarak özel sektöre güven sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde piyasalara enjekte edilen likidite mali sektörde yeni balonların oluşmasına ve yeni bir krize neden olabilir. Ayrıca, kamu harcamalarının azaltılmasının zamanlaması titizlikle belirlenerek kademeli bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

II. Büyüme ve İstihdam

Türkiye ekonomisi 2008 yılı ikinci çeyreğinden itibaren daralmaktadır.

Türkiye ekonomisi 2006 yılından itibaren yavaşlama eğilimine girmiş ve küresel krizin etkisinin de eklenmesiyle 2008 yılının son çeyreğinde bir önceki seneye oranla küçülmüştür. Küresel resesyon ve belirsizliklerin de etkisiyle ekonomi 2009 yılının ilk çeyreğinde %14'ün üzerinde daralmıştır. İlk çeyreğe hakim olan belirsizliklerin azalmasıyla ikinci çeyrekte daralma hız kesmiştir. Hükümetin uygulamaya koyduğu teşvik paketleri aşırı olumsuz

beklentilerin olumluya doğru uyarlanma sürecini hızlandırması sayesinde Nisan-Haziran dönemi görece olumlu geçmiştir. Böylece, ilk çeyrekteki %14.3'lük daralmanın ardından, ikinci çeyrekte yıllık küçülme %7 düzeyine gerilemiştir.

Mevsim ve takvim etkilerinden arındırılmış GSYH 2002 yılı ilk çeyreğinden 2008 yılının ikinci çeyreğine kadar, 2003 yılının ikinci çeyreği hariç, istikrarlı bir şekilde artmaktadır. Bunun sonucunda reel ekonomi %56.7 oranında büyümüştür. Bu eğilim 2008 yılının ikinci çeyreğinde bozulmuş ve küçülme art arda 4 çeyrek devam etmiştir. Bu dört çeyrek sürecinde Türkiye ekonomisi %12.6 oranında küçülmüştür.

Takvim ve mevsim etkilerinden arındırılmış GSYH ikinci çeyrekte, ilk çeyreğe göre %7.1 oranında artmıştır.

Vergi indirimleri iç tüketimi uyararak stokların erimesine, ardından da kısmi üretim artışlarına neden olmuştur. Böylece, ilk çeyrekte küresel çapta en çok küçülen ekonomiler arasına giren Türkiye, ikinci çeyrekte %7.1 oranında büyüyerek krizden en hızla çıkan ekonomilerden birisi olmuştur.

Ekonominin daralmasında imalat sanayi ve ticaret sektörleri rol oynamıştır.

İlk çeyreğe göre önemli sayılabilecek düzeyde toparlanma olmasına rağmen, baz etkisi nedeniyle önceki yılın

aynı dönemine göre ikinci çeyrekte de daralma üretim kollarının çoğunda devam etmiştir. İlk çeyrekteki %7'lik daralmanın 7.4 puanı "imalat sanayi," "inşaat," "ticaret" ve "ulaştırma, depolama ve haberleşme" kalemlerinde kaynaklanmıştır. Bu kalemler ikinci çeyrekte yıllık olarak sırasıyla %8.7, %21, %15 ve %11.5 oranında küçülmüşlerdir. Büyümeye olumlu katkı ise ağırlıklı olarak üç sektörden gelmiştir: "tarım," "mali sektör" ve "konut sahipliği." Sırasıyla %6.6, %7.5 ve %4.8 oranında büyüyen bu sektörler 1.4 puanlık pozitif katkıyla küçülmenin %7 düzeyine gerilemesine neden olmuştur.

Talep tarafında, özel sektör yatırımlarındaki hızlı daralma dikkat çekmektedir.

İlk çeyrekte %33.5 oranında azalan özel sektör yatırımları ikinci çeyrekte biraz toparlanarak %29.7 oranında azalmıştır. Böylece, %7'lik küçülmenin 6.4 puanlık kısmı bu kalemden kaynaklanmıştır. İç tüketim ise önceki iki çeyrekte hızla daraldıktan sonra ikinci çeyrekte %1.2 gibi düşük düzeyde azalmıştır. Hanehalkı tüketimi toparlanmaya işaret ederken, kamu harcamaları ve yatırımları yavaşlamaktadır. Kamu harcamalarının yavaşlamasındaki en önemli neden ise, devletin mal ve hizmet alımlarının ikinci çeyrekte %0.2 oranında azalması olmuştur. Sınırlı olsa da, kamu harcamaları ve yatırımları büyümeye 0.3 puanlık olumlu katkı sağlamıştır.

TÜSİAD KONJONKTÜR DEĞERLENDİRME

Vergi indirimleri ve diğer teşvikler iç tüketimin canlanmasına neden olmuştur.

2009 yılı ilk çeyreğinde iç tüketimi oluşturan 10 alt kalemden sekizinde daralma yaşanmışken, ikinci çeyrekte bu sayı beşe inmiş ve daralma hızı önemli ölçüde yavaşlamıştır. Vergi indiriminin direk etkilediği “mobilya ve aletleri” tüketimi ilk çeyrekte %20.2 oranında azalmışken, ikinci çeyrekte %2.4 oranında artmıştır. Teşviklerin kapsadığı diğer kalem olan “ulaştırma ve haberleşme” tüketiminin daralması %22.5’ten %0.9’a gerilemiştir. Kriz zamanlarında bile çok nadir durumlarda azalan gıda ve sağlık harcamaları da ilk çeyrekte azaldıktan sonra, ikinci çeyrekte yeniden artmıştır.

Ekonominin üçüncü çeyrekte de daralmaya devam etmesi beklenmektedir.

GSYH için öncü veri olarak kullanabileceğimiz sanayi üretim endeksi yıllık olarak ekonominin %14.3 ve %7 daraldığı birinci ve ikinci çeyrekte sırasıyla %21.9 ve %15.3 azalmıştır. Üçüncü çeyrekte ise bu endekste daralma hızı %10’un altında kalmaktadır. Bu durumda GSYH’nin yıllık daralma hızının da azalacağını tahmin edebiliriz. Vergi indirimlerin Eylül sonuna kadar sürmesi üçüncü çeyrekte tüketimin devam etmesine ve stokları eriterek yeni üretimi teşvik etmesine yol açmıştır.

Ekonomik canlanmayla birlikte işsizlikte de olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

İşsizlik oranı Şubat ayında %16.1 düzeyine çıkarak rekor kırmıştır. İşsizlik oranının düzeyi sonraki aylarda azalma eğiliminde olmuşsa da, mevsimsel etkiler dikkate alındığında işsizliğin Mart ve Nisan aylarında yükselmeye devam ettiği görülmektedir. Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarındaki iyileşme ise mevsim etkilerine oranla daha yüksektir. Sonuç olarak, Temmuz ayı itibarıyla %12.8’e gerileyen işsizlik oranı bir sene öncesine göre 2.9 puan yüksek olmasına rağmen, Şubat 2009’a göre 3.3 puan gerilemiştir. Bu eğilimin, yavaşlayarak da olsa, üçüncü çeyrekte de devam etmesi beklenmektedir.

Ekonomi Temmuz ayında 50 bin kişilik yeni istihdam yaratmıştır.

Türkiye’de işsizlik sorunun ağırlaşmaması için uzun vadede tarımdışı sektörlerde her yıl 550 binin üzerinde istihdam yaratılması gerekmektedir. Maalesef 2006 yılından sonra yeni yaratılan istihdam hep bu eşğin altında seyretmektedir. Kriz tarımdışı sektörlerde Ocak ayından itibaren istihdam kayıplarına yol açmıştır. Tarım sektöründe yaratılan istihdam bu etkiyi biraz hafifletse de, ekonomi genelinde Şubat-Haziran döneminde istihdam kaybının önlenmesine yetmemiştir. Sanayi sektöründe istihdam kayıplarının azalması, inşaat sektörünün yeniden istihdam yaratması ve hizmetler

ve tarımda yeni iş olanaklarının devam etmesi sayesinde Temmuz ayında ekonomi ancak 50 bin düzeyinde olsa da yeni istihdam yaratabilmiştir. Tarım sektörü hariç tutulduğunda ise istihdamda yine gerileme olduğu görülmektedir. İşsizliğin etkin bir şekilde azalması için tarımdışı sektörlerin yeni istihdam yaratması gerekmektedir. Fakat yeni yaratılacak istihdam 550 bin eşğin altında kaldığı sürece işsizlik oranındaki artış önlenemeyecektir.

İmalat sanayide verimlilik kayıpları yüksek boyuttadır.

İmalat sanayi çalışılan saat başına, çalışan başına ve ücret başına hesaplanan verimlilik endekslerinde 2008 yılı üçüncü çeyreğinde başlayan düşüş istihdam piyasasındaki düzelmenin vakit alacağını göstermektedir. İmalat sanayi üretiminde hızlı bir toparlanma görülmeden verimlilik artışı sağlanamayacaktır. Bu nedenle önümüzdeki dönemlerde işsizliğin hafiflemekle birlikte tarihsel perspektifte yüksek kalacağını tahmin etmekteyiz.

III. Enflasyon ve Para Politikası

Merkez Bankası 2008 yılı Kasım ayında başladığı istikrarlı faiz indirim sürecine, 2009 yılı Ekim ayında da devam etmiştir.

TCMB Para Politikası Kurulu (PPK) Ağustos ayında %7.75’e indirdiği gecelik borçlanma faiz oranlarını, Eylül ayında yapılan kurul toplantısı sonrasında piyasa beklentilerine paralel

olarak 50 baz puanlık indirimle %7.25'e çekmiştir. Merkez Bankası'nın son olarak 15 Ekim 2009'da gerçekleştirdiği PPK toplantısı sonrasında, gecelik borçlanma faiz oranları piyasa beklentilerine paralel olarak 50 baz puanlık bir indirimle %6.75'e düşürülürken, gecelik borç verme faiz oranları da 50 baz puanlık indirimle %9.25'e çekilmiştir.

Ekim ayında yapılan son faiz indirimi ile birlikte Merkez Bankası 2008 yılı Kasım ayında başladığı faiz indirim sürecine devam etmiş olup, böylece 2008 Kasım ayından bu yana toplam faiz indirimi 10 puana ulaşmıştır.

Ekim ayında yapılan PPK toplantısında önceki toplantılardan farklı olarak faiz indirimlerinde yavaşlamaya gidilebileceği ve Türk lirası zorunlu karşılık oranlarında indirim yapılacağı vurgulanmıştır.

Merkez Bankası'nın 17 Eylül'de gerçekleştirdiği PPK toplantısında Para Politikası'nda aşağı yönlü esnekliğin uzun bir süre daha korunacağını tahmin edildiği belirtilip, buna gerekçe olarak yurtiçi ve yurtdışı talebin halen durağan seyretmesi, işsizlik oranının yüksek olması ve ikinci çeyrekte yüksek olan tüketim talebinin önümüzdeki dönemde zayıf bir seyir izleyeceğinin öngörüldüğü gösterilmiştir. Ayrıca, iç ve dış talepteki zayıflığın devam etmesi ve istihdam verilerinin kötü seyretmesinin, enflasyonun uzun bir süre düşük seviyede

bulunmasına neden olacağı ve bunun da sonraki faiz indirimleri için uygun ortamı hazırladığının altı çizilmiştir.

15 Ekim'de gerçekleşen PPK toplantısında Eylül ayına benzer bir şekilde iktisadi faaliyetteki toparlanmanın yavaş ve kademeli olacağı öngörüsü korunmuş, yurtiçi ve yurtdışı talebin halen durağan bir seyir izlediği ve enflasyonun uzun bir süre daha düşük seviyelerde bulunmasının beklendiği vurgulanmıştır.

Ekim ayındaki kurul toplantısında, Eylül'deki toplantıdan farklı olarak faiz indirimlerinde yavaşlamaya gidilebileceği belirtilmiştir. Bu gelişme neticesinde Merkez Bankası, Kasım ayındaki faiz indiriminin 25 baz puan şeklinde gerçekleşebileceği sinyali vermiştir. Fakat kapasite kullanım oranı ve sanayi üretimi verilerinde görülebilecek olası negatif gelişmeler, Merkez Bankası'nın Kasım ayında faizleri 50 baz puan indirmesine neden olabilecek gelişmeler olacaktır.

PPK raporunda istihdam konusunda sınırlı da olsa olumlu gelişmelerin yaşandığı belirtilmekle beraber bu görünümün kalıcılığının önemi vurgulanmıştır. Yine Eylül ayındaki toplantıdan farklı olarak Ekim ayında, piyasadaki likidite koşulları göz önüne alınarak Türk lirası zorunlu karşılık oranlarındaki sınırlı bir indirimin kredi koşullarındaki sıkılığı azaltacağı vurgulanmıştır. Bu gelişmeyle beraber halen %6

olan Türk parası zorunlu karşılık oranı 1 puan azaltılarak %5 düzeyine indirilmiştir. Türk parası zorunlu karşılık oranında yapılan bu indirim neticesinde bankacılık sistemine yaklaşık 3,3 milyar TL kalıcı likidite sağlanmıştır.

Merkez Bankasının faiz indirim sürecine paralel olarak bono piyasası faiz oranları genel düşüş eğilimini korumuş olup, Ekim ayında tarihi düşük seviyelere inmiştir.

Ağustos ayında %10.60-%9.40 bandında hareket eden gösterge tahvilin bileşik faizi, Eylül ayına gelindiğinde düşüş eğilimini koruyarak %9.75-%8.60 bandında hareket etmiştir. Ekim ayında bu düşüş devam etmiş olup 6 Ekim'de iki yıllık gösterge tahvilin bileşik faizi %7.74'e inerek tarihindeki en düşük seviyesine ulaşmıştır. Gösterge tahvilin bileşik faizinin tarihi düşük seviyelere inmesinde Merkez Bankası'nın faiz indirimlerine ilerleyen dönemlerde de devam edeceğini belirtmesi, Hazine ihalelerine gelen rekor talep ve IMF ile yapılacak olası bir anlaşma konusunun tekrar gündeme gelmesi rol oynamıştır. 12 ay sonrasının enflasyon beklentilerine göre hesaplanan gösterge DİBS'lerin reel faizi, 2008 yılı Ekim ayında başladığı düşüş trendini istikrarlı bir şekilde koruyup, 2009 yılı Eylül ayında %2.75 seviyesine düşmüştür.

Mart ayı ile birlikte yükselişe geçen İMKB-100 endeksi, bu yükseliş eğilimini takip eden

aylarda da sürdürmüş, Ekim ayı başında 50,000 seviyesini aşmıştır.

IMF ile imzalanacak olası bir IMF anlaşması beklentisi, İMKB-100 endeksinin yukarı yönlü eğilimini Eylül ayında korumasını sağlamıştır. Bu dönemde yine yurtdışı piyasalardaki gelişmeler İMKB-100 endeksinin yönünün belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Ağustos ayında bir önceki ay sonuna göre %9.17 yükselen endeks, 44,500-48,000 bandında hareket ederken, Eylül ayında bir önceki ay sonuna göre %2.92 yükselmiş ve 45000-49000 aralığında seyretmiştir. İMKB-100 endeksi, 2008 yılı sonuna göre karşılaştırıldığında, Ağustos sonunda %73.28 artarken Eylül sonunda %78.34'lük artış kaydetmiştir. Ortalama günlük işlem hacmine göre bakıldığında ise Ağustos ayında ortalama günlük işlem hacmi 2,468 milyon TL hacminde iken Eylül ayında %19.13 azalarak 1,996 TL olarak gerçekleşmiştir.

Diğer gelişmekte olan ülke piyasaları ile karşılaştırıldığında ise Ağustos ayında MSCI Türkiye endeksi %5.5 getiri sağlarken MSCI Gelişen Piyasalar Endeksi de %8.2 getiri sağlamıştır. Eylül ayına gelindiğinde ise MSCI Türkiye endeksi %3.1 getiri sağlarken MSCI Gelişen Piyasalar Endeksi %7.4 getiri sağlamıştır.

Eylül ayında artmaya başlayan küresel risk iştahı Ekim ayı başında da devam etmiş, yurtiçi döviz piyasası yurt dışı piyasalara paralel olarak hareket etmiştir.

Uluslararası piyasalarda 2008 Şubat ayından sonra istikrarlı bir şekilde yükselişe gecen Euro/Dolar paritesi Ağustos ayını 1.4329 ile kapatırken, Eylül ayını artan küresel risk iştahının etkisiyle 1.4635 seviyesinde kapatmıştır. Ekim ayına gelindiğinde ise Euro'nun Dolar karşısında değer kazanma eğilimi ivme kazanmıştır. Ekim ayı başında FED'in yaptığı faizlerin uzun bir süre daha düşük seviyelerde kalacağı açıklaması ve ABD'den gelen bilanço verilerinin genel anlamda olumlu görünmesi, yatırımcıların gelişmekte olan ülke paralarına yönelmelerini sağlamıştır.

Önümüzdeki dönemde yurtiçi döviz piyasasındaki gelişmeler, IMF anlaşmasının imzalanıp-imzalanmaması konusunun yanı sıra yurtdışı piyasalarda yaşanacak gelişmelere göre belirlenecektir.

Ağustos ve Eylül aylarında Merkez Bankasının gösterge niteliğindeki USD/TL kuru 1.51-1.45 bandındaki hareket ederken, Ekim ayı ile birlikte hem yurtdışı piyasalarda yaşanan gelişmelere paralel olarak hem de yurtiçinde olası bir IMF anlaşması beklentisinin yarattığı etki neticesinde ciddi düşüşler yaşamaya başlamıştır. Ağustos ayı sonunda TL dolar karşısında 2008 yılı sonuna göre %1.72 değer kazanırken Eylül ayı sonunda %2.94 değer kazanmıştır.

Ağustos ve Eylül aylarında Euro/TL kuru genel olarak yükseliş eğiliminde olurken 2.18-

2.07 bandında hareket etmiştir. Ağustos ayı sonunda TL, Euro karşısında 2008 yılı sonuna göre %0.12 değer kaybederken Eylül ayı sonunda 2008 yılı bitimine göre %1.31 değer kaybetmiştir.

Hem TL hem de yabancı para cinsinden mevduatlar Ağustos ve Eylül aylarında artışını sürdürmüştür.

BDDK tarafından haftalık olarak yayınlanan verilere göre Ağustos ayında bankalar arası hariç toplam mevduat hacmi 2008 yılı sonuna göre %3.8 artarken Eylül ayında ise aynı döneme göre %5.4 artmıştır. 2008 yılı sonuna göre Ağustos ayı bitiminde TL ve YP cinsinden mevduat sırasıyla %2.8 ve %6.5 artış kaydederken, bu oranlar Eylül ayında sırasıyla %4.3 ve %9.3 olarak gerçekleşmiştir. 9 Ekim 2009 itibarıyla bankalar arası hariç toplam mevduat hacmi 456.4 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Krizle rağmen TL'den kaçış olmamıştır.

2001 krizi ile birlikte YP cinsinden mevduatların toplam mevduatlara oranı (dolarizasyon) artmış ve %62 seviyelerine kadar ulaşmıştır. Bu artış ilerleyen dönemde yönünü değiştirmiş ve dolarizasyon 2006 yılı Mayıs ayında %34 seviyesine kadar inmiştir. 2006 yılı Mayıs ayı ile dolarizasyon eğiliminde başlayan artış yıl sonuna kadar devam etmiş ve Aralık ayında %39.6 seviyesine ulaşmıştır. 2007 yılında dolarizasyon tekrar düşüş trendine girmiş ve yıl sonunda %34.9 seviyesinde bulunmuştur.

YP cinsi mevduatların toplam mevduatlara oranı 2008 yılı başından 2009 yılı Ekim sonuna kadar daha önceki yıllarda olduğu gibi ciddi bir yükseliş veya düşüş yaşamamıştır. Bu dönemde göze çarpan en önemli gelişme 2008 yılı Eylül ayında %33.3 olan YP cinsi mevduatların toplam mevduatlara oranı Ekim sonunda %36.5 seviyesine ulaşmıştır. İlerleyen dönemde de dolarizasyon sabit bir bant aralığında (%34.2-%36.5) seyrini sürdürmüştür.

Nisan ayından sonra hafif bir düzelme eğilimine giren bankacılık sektörü kredi hacmi, bu dönemden sonra dalgalı bir seyir izlerken, Ağustos ve Eylül aylarında yükseliş trendi yakalamıştır.

Ağustos ayında bankacılık sektörünün sağladığı kredi hacmi 2008 yılı sonuna göre %0.02'lik düşüş gösterirken Eylül ayında bankacılık sektörünün sağlamış olduğu kredi hacmi 2008 yılı sonuna göre %0.81 artış sağlamıştır. 25 Eylül 2009 itibariyle toplam kredi hacmi Ağustos ayı sonuna göre %0.83 artarken, 9 Ekim 2009 bankacılık sektörü toplam mevduat hacmi 375.9 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Mart ayı sonu ile birlikte yükselişe geçen toplam tüketici kredileri hacmi bu artışını Ağustos ve Eylül aylarında da korumuştur. Ağustos ayı sonunda 2008 yılı sonuna göre %3.7 artış kaydeden tüketici kredileri, Eylül ayında %5.2 artış sağlamıştır. 9 Ekim 2009

itibariyle toplam tüketici kredileri 88.4 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. 2008 yılı sonuna göre tüketici kredilerini oluşturan kalemlerin değişimi teker teker incelendiğinde, 2009 Eylül ayı sonunda konut kredileri %6.0, ihtiyaç kredileri de %9.2 artarken taşıt kredilerin %18.4'lük bir düşüş yaşamıştır.

Konut kredileri 2009 Ocak ayında gördüğü dip seviyesinden sonra istikrarlı bir şekilde yükselmiş, bu yükseliş Ağustos ve Eylül aylarında da devam etmiştir. Konut kredilerindeki genel eğilimi daha net görmek için dört haftalık hareketli ortalamanın haftalık değişimi incelendiğinde bu değişimin Şubat ayından sonra pozitif olduğu, Ağustos sonunda %0.2 Eylül ayı sonunda da %0.4 olarak gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Taşıt kredilerindeki duruma bakıldığında ise 2008 yılı Ekim ayı ile başlatan düşüş 2009 yılı Mart ayı ortalarına kadar sürmüş daha sonraki dönemde ise bu düşüş şiddetini kaybederek devam etmiştir. Taşıt kredilerindeki genel eğilim incelendiğinde 2009 yılı süresince taşıt kredilerinin dört haftalık hareketli ortalamasının haftalık değişimi genellikle negatif seyretmiş ve bu oran Ağustos ayı sonunda %-0.5, Eylül ayı sonunda da %-0.2 olarak gerçekleşmiştir.

Kredi koşullarında 2001 krizine benzer bir bozulma yaşanmamıştır.

BDDK tarafından haftalık olarak açıklanan kredi ve bankalar arası mevduat hariç mevduat verileri

incelendiğinde mevduatın krediye dönüşüm oranı 2008 yılı Ekim ayı ile birlikte düşmeye başlamıştır. Kredi/Mevduat oranındaki düşüş, 2009 yılı Ekim ayına kadar hızını azaltarak devam etmiştir. 2008 yıl sonunda %85.6 olan bu oran Ağustos sonunda %82.5, Eylül ayın sonunda da %81.9 olarak gerçekleşmiştir.

Çeyrekler itibariyle toplam kredi hacminin GSYH'ye oranı 2003 yılıyla beraber yükselmeye başlamış ve bu yükseliş 2006 yılı ikinci çeyreğine kadar devam edip %29.7 seviyesine ulaşmıştır. İlerleyen dönem de bu yükseliş bir nebze yavaşlamış, fakat 2007 ilk çeyreği ile tekrar artmıştır. 2008 yılı Eylül ayında belirgin bir şekilde etkileri hissedilmeye başlanan küresel mali kriz neticesinde bu yükseliş eğilimi azalmaya başlamış 2008 üçüncü çeyreğinde %39.0 olan toplam kredi hacminin GSYH'ye oranı, 2009 yılı üçüncü çeyreği ile %40.1 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Rezervler Temmuz ayından itibaren yeniden artma eğilimine girmiştir.

Merkez Bankası, içinde bulunulan dönemin döviz rezervlerinin kuvvetlendirilmesi için uygun zemin hazırladığını belirtmiş ve 2008 yılı Ekim ayında ara verilen döviz alım ihalelerine 2009 Ağustos ayında tekrar başlanmasına karar vermiştir. Alınan yeni karar sonrasında Eylül ayında 19 adet ihaleyle toplam 856 milyon dolarlık döviz alımı yapılmıştır. Brüt döviz rezervleri 2009 yılı Eylül ayı

sonunda bir önceki yılın aynı ayına göre %8.1 düşüp, Ağustos ayı sonuna göre de %0.76 artarak 70.4 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Para arzlarında sabit fiyatlarla aşırı bir dalgalanma ortaya çıkmamıştır.

Merkez Bankası tarafından yayınlanan verilere göre Ağustos ayında M1, M2 ve M3 para arzı göstergeleri, bir önceki aya göre reel olarak sırasıyla %-0.65, %1.66 ve %1.99 değişerek sırasıyla 91.1 milyar TL, 459.3 milyar TL ve 487.2 milyar TL seviyelerinde yer almıştır. Eylül ayına gelindiğinde ise bu üç temel parasal büyüklük bir önceki aya göre reel olarak büyümüş, M1 para arzı %6.80 artarak 97.7 milyar TL'ye, M2 para arzı %1.36 artarak 467.4 milyar TL'ye, M3 arzı da %1.11 artarak 494.5 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2009 yılı Eylül ayında M1, M2 ve M3 para arzı göstergelerinde bir önceki yılın aynı ayına göre reel artış sırasıyla %10.5, %12.7 ve %12.0 olmuştur.

Enflasyondaki düşüş Ağustos ve Eylül aylarında da devam etmiştir.

Ağustos ayında tüketici fiyatı endeksi bir önceki aya göre %0.30 gerilerken Eylül ayında %0.39 (piyasa beklentisi %0.77 olmuştur) artış kaydetmiştir. Yıllık bazda bakıldığında TÜFE Ağustos ayında %5.33'e Eylül ayında da %5.27'ye gerilemiştir. Eylül ayındaki %0.39'luk TÜFE oranı şimdiye kadar Eylül ayı için açıklanan TÜFE rakamları

arasında en düşük olması nedeniyle dikkat çekmiştir. Özellikle Eylül ayının Ramazan'a denk gelmesi ve okulların bu ay içerisinde açılması enflasyon beklentilerin daha yüksek olmasına neden olmuştur. Merkez Bankası'nın yayınladı aylık fiyat gelişmeleri raporuna göre Eylül ayında mal grubu fiyatları bir önceki aya göre %0.22 artarken hizmet grubu fiyatları %0.85 oranında artmıştır. Bu gelişmeler neticesinde yıllık enflasyon mal grubunda az da olsa artarak %5.27'ye yükselirken hizmet grubunda % 5.26'ya gerilemiştir. Ekim ayında elektrik zamlarının etkisinin yanı sıra geçici KDV ve ÖTV indirimlerinin kalkmasıyla, konut ve dayanıklı mal grubu fiyatlarının enflasyonu arttırıcı etkide bulunması mümkün gözükmemektedir.

Enflasyondaki düşüş eğilimi devam etmektedir.

Eylül ayı enflasyonunun beklentilerden daha düşük gelmesi, gıda ve alkolsüz içecekler grubunun sınırlı bir yükseliş yaşaması ve giyim ve ayakkabı fiyatlarının beklentilerin aksine gerilemesinden kaynaklanmıştır.

Eylül ayında ana harcama grupları içerisinde aylık olarak en fazla yükseliş beklentiler paralelindedir %2.50 ile eğitim grubunda gerçekleşmiştir. Daha sonrada sırasıyla, eğlence ve kültürde %2.35, çeşitli mal ve hizmetlerde %1.59, lokanta ve otellerde %0.86, ve konutta %0.63'lük artış yaşanmıştır. Gıda

ve alkolsüz içecekler grubunda Ramazan ayı olmasına rağmen %0.21 ile az bir artış yaşanmasına ilave olarak giyim ve ayakkabı fiyatlarının beklentinin aksine %1.01 gerilemesi Eylül ayı için göze çarpan noktalar olmuştur.

Ana harcama grupları yıllık bazda incelendiğinde ise bir önceki yılın Eylül ayına göre en yüksek artış %20.80 ile alkollü içecekler ve tütün grubunda gerçekleşirken, çeşitli mal ve hizmetlerde %16.21, eğlence ve kültürde %12.84, lokanta ve otellerde %7.34, gıda ve alkolsüz içecekler grubunda da %6.79'luk artış yaşanmıştır.

Çekirdek enflasyon verileri Eylül ayında da düşmeye devam etmiştir.

Eylül ayında çekirdek enflasyon göstergesi olarak kullanılan dokuz özel kapsamlı TÜFE göstergesinden bir tanesi hariç hepsi 2008 yılı eylül ayına göre düşüş yaşamıştır. Merkez Bankası'nın çekirdek enflasyon göstergesi olarak en fazla önem verdiği enerji, işlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ürünleri ile altını dışlayan ÖKTG-H endeksinin yıllık artış oranı Eylül ayında 0.21 puan düşerek %2.44 seviyesine inmiştir. Diğer bir çekirdek enflasyon endeksi olan ÖKTG-I endeksinin (ÖKTG-H endeksinden işlenmiş gıda ürünlerinin çıkartılmasıyla hesaplanmaktadır) yıllık artış oranı da 0.39 puan düşerek %3.37 olarak gerçekleşmiştir.

TÜSİAD KONJONKTÜR DEĞERLENDİRME

Eylül ayında yıllık üretici fiyatları Nisan ayından bu yana ilk defa pozitif olarak gerçekleşmiştir.

Ağustos ayında bir önceki aya göre %0.42 artış kaydeden ÜFE, Eylül ayında %0.62 olarak gerçekleşmiştir. Eylül ayında ÜFE, bir önceki yılın aynı ayına göre %0.47 artarak Nisan ayından bugüne kadar ilk defa pozitif bir değer almıştır. ÜFE’de aylık bazda sanayi sektöründe artış %0.65 olarak gerçekleşirken tarım sektöründe bu değişim %0.47 olmuştur. Yıllık bazda ise Eylül ayında tarım grubunda %4.08’lik artış, sanayi grubunda da %0.32’lik bir düşüş yaşanmıştır. ÜFE rakamları alt sektörler bazında incelendiğinde ise aylık değişim en yüksek ham petrol ve doğalgaz çıkarımında gerçekleşmiş olup bu artış önümüzdeki dönemde TÜFE üzerinde baskı yaratabilecek bir unsur olarak görünmektedir.

IV. Kamu Maliyesi

OVP’de yer alan açıklamalara göre, küresel krizin Türkiye ekonomisine etkilerini minimize etmek için alınan çeşitli gelir ve harcama tedbirlerinin bütçeye maliyeti 2008 yılında GSHY’nin %0.8’i kadar olmuş. 2009 yılında söz konusu bu tedbirlerin bütçeye yükü GSHY’nin %2.1’i ve 2010 yılında ise, GSHY’nin %1.6’sı düzeyinde olması beklenmekte.

OVP ile ekonominin üç yıllık yol haritası açıklanmıştır.

Mevcut konjonktür genişlemeci maliye politikasını uygun

kılarken; orta ve uzun vadede “tedricen daraltıcı” bir maliye politikası izlenmesini gerektirmektedir. Orta Vadeli Programın (OVP) da bu anlayışa uygun olarak hazırlanmış olduğu dikkati çekmektedir. OVP’de gelecek üç yıla dönük büyüme, kamu açığı, enflasyon, dış denge vb. temel göstergeler tahmini piyasalar tarafından gerçekçi bulunmuştur. Üç yıla yayılan bir sürecin sonunda sağlanacak olsa da, OVP’de bütçe disiplinin vurgulanması programın güvenilirliğini arttırmıştır.

OVP’nin temel makroekonomik öncelikleri, sürdürülebilir makroekonomik büyüme sürecine geri dönüş, enflasyondaki düşüş eğiliminin devam ettirilmesi ve bozulan kamu dengelerinin düzeltilmesi olarak ifade edilebilir.

Programda getirilen mali kurala 2011’den önce geçilemeyecektir.

Orta vadeli programla getirilmek istenen mali kural, kamu açığının sınırlanmasını öngörmektedir. OVP’nin bütçe disiplininin orta vadede sağlanması anlayışı ile uyumlu olarak, mali kural ekonomik gidişata duyarlı bir yapıda formüle edilmiştir.

Ancak, mali kuralın yasal altyapısının hala tamamlanamamış olması ve 2011 mali bütçe yılından önce mali kural uygulamasına geçilemeyecek olması, mali kuralın getireceği disiplin için de 2011 yılına kadar beklenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

OVP’nin başarısı, bütçe ve maliye politikasının uygulanmasındaki kararlılık ve disipline bağlı olacaktır.

OVP ve Orta Vadeli Mali Plan ile, büyüme, istihdam, bütçe açığı ve kamu borç dinamiklerinde görülen bozulmanın tekrar istikrarlı bir görünüme kavuşturulması hedeflenmektedir.

OVP’de 2010, 2011 ve 2012 yılları için öngörülen bütçe açığı sırasıyla; %4.9, %4 ve %3.2 olarak belirlenmiştir. Borç stokunun GSYH’ye oranının aynı dönemler için alacağı değerler ise sırasıyla; %49, %48.8 ve %47.8 olarak tahmin edilmiştir. Faiz dışı fazlanın GSHY’ye oranının söz konusu dönem için, sırasıyla, %0.7, %0.9 ve %1.3 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2010-2012 Mali Plan dönemi sonunda, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYH’ye oranının %22.4, vergi gelirlerinin GSHY’ye oranının %18.7 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Öte yandan, tatil nedeniyle Temmuz ve Ağustos aylarında merkezi yönetim bütçe verilerini açıklamakta geciken

Kamu bütçesindeki bozulma devam etmektedir.

Maliye Bakanlığı, Ağustos ayında Temmuz ve Ağustos rakamlarını bir arada açıklamayı tercih etmiş ve hemen kısa bir süre sonra da, Eylül Ayı merkezi bütçe uygulama sonuçları açıklamıştır.

Krizin etkisiyle vergi gelirleri azalırken, kamu harcamalarına devam edilmesi sonucunda kamu açığında ciddi bir bozulma ortaya çıkmaktadır. 2009 yılı Ocak-Eylül ayı kümülatif mali bütçe uygulama sonuçlarına göre, merkezi yönetim bütçesi 40,811 milyar TL açık vermiştir. Resmi tanımlı faiz dışı fazlada görülen azalma, yine aynı dönemde 4,702 milyar TL düzeyini bulmuştur.

Kümülatif olarak toplam bütçe giderlerine bakacak olursak, 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde 2008 yılının aynı dönemine oranla %19.2 oranında artarak 197,169 milyar TL olmuştur. Faiz hariç giderler kalemi geçen seneye göre %22.2 oranında artış göstermiş ve 75,2 milyar TL olmuş, faiz giderleri ise %10.1 oranında artarak 45,512 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Toplam harcama performansını belirleyen asıl unsurlar, faiz hariç giderler arasında yer alan ve 70,205 milyar TL düzeyinde gerçekleşen cari transferler kalemi ile 42,597 milyar TL düzeyinde gerçekleşen personel giderleri kalemleri olmuştur.

Faiz giderlerinde, önceki aylarda da gözlemlenen belirgin artış, borç stokunun vade yapısına bağlı olarak ortaya çıkan dönemsel bir gerçekleşmedir. Bu hususta, program hedeflerinden herhangi bir sapma söz konusu değildir.

Kayda değer bir husus da, 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde sağlık, emeklilik ve sosyal yardım

giderleri için geçen yılın aynı dönemine göre %57.1 oranında artışla 41,255 milyar TL'ye ulaşan transferdir. Bu belirgin artışta, sosyal güvenlik reformu kapsamında 2008 yılı Ekim ayından itibaren uygulanmaya başlanan sosyal güvenlik primi işveren hissesinin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından ödenmesi ve ekonomik aktivitedeki yavaşlamaya paralel olarak SGK'nın prim tahsilatında yaşanan azalma etkili olmuştur.

Yavaşlayan ekonomi, vergi gelirleri performansını olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

Merkezi yönetim bütçe gelirleri 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde 2008 yılının aynı dönemine oranla %2.7 oranında azalış göstererek 156,358 milyar TL olmuştur.

Özellikle dikkati çeken, 2008 yılı Ocak-Eylül döneminde 127,277 milyar TL vergi tahsilatı yapılmışken, bu yılın aynı döneminde %1.5 oranında bir azalışla 125,332 milyar TL vergi tahsilatı yapılmıştır.

Vergi türleri itibarıyla 2009 Ocak-Eylül gerçekleşmelerine bakıldığında, Gelir Vergisi'nde %1.8, BSMV'de %16.7, Dahilde Alınan KDV'de %19.5, ve Damga Vergisi'nde %2.6 artış meydana gelmiştir.

Öte yandan, Kurumlar Vergisi'nde %2.7, Özel Tüketim Vergisi'nde %0.03, Harçlarda %11 ve ithalatta meydana gelen azalışa paralel olarak ithalde

Alınan KDV'de %20.3, oranında bir azalma gerçekleşmiştir.

V. Ödemeler Dengesi

Şubat 2009'da bir milyar doların altına gerileyen dış ticaret açığı büyümeye devam etmektedir.

2009 yılının ilk sekiz ayında ihracat %30.2 ithalat ise %39.9 oranında azalmıştır. Böylece dış ticaret açığı geçen senenin ilk sekiz aylık dönemindeki 53.3 milyar dolardan 23 milyar dolara gerilemiştir. Bu açığın 16 milyar doları ithalatın önceki aylara göre arttığı Mayıs-Ağustos aylarında birikmiştir. İhracat ise yılbaşından itibaren her ay 7.4 – 9.1 milyar dolarlık bant arasında hareket etmiştir. İthalatın ihracattan daha fazla azalmasıyla ihracatın ithalatı karşılama oranı da yılın ilk sekiz ayında %63.4'ten %73.8'e yükselmiştir.

Toplam ithalatın dörtte üçünü oluşturan ara malı ithalatı ilk sekiz ayda %43.9 oranında azalmıştır.

İmalat sanayinde girdi olarak kullanılan ara malı ithalatı sanayinin yavaşlamasıyla Kasım 2008'den itibaren azalmaktadır. İlk sekiz ayda %43.9 oranında azalan ara malı ithalatı böylece toplam ithalatın %39.9 oranında azalmasında kilit rol oynamıştır. Krizin ilk aşamasında ara malı ithalatıyla birlikte, sermaye ve tüketici malları ithalatı da aynı düzeyde daralmaktaydı. Nihai ürünlerini satmakta zorluk çeken işletmeler kısa sürede üretime ara vererek stokları eritmeye başlayınca ara malı ithalatı da

azalmaya başlamıştır. Ara mali ithalatındaki azalma Ağustos ayında %39.2'e gerilese de, diğer kalemlerin çok üstünde seyretmeye devam etmektedir. Sanayi üretimi canlanmadığı sürece bu kalemin ithalatı düşük düzeylerde kalmaya devam edecektir.

İhracattaki düşüşün yarısı üç sektörden kaynaklanmıştır.

İlk sekiz ayda toplam %30.2'lik ihracat düşüşünün 16.5 puanı "Kök kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıtlar," "Ana metal sanayi" ve "Motorlu kara taşıt ve römorklar" sektörlerinden kaynaklanmıştır. Bu sektörlerin ihracatı sırasıyla %63.4, %27.9 ve %49 oranında gerilemiştir. İlk sekiz ayda ihracatlarını artıran iki sektör bulunmaktadır: "Tarım" ve "Tütün ürünleri." Toplam ihracat içinde %2.6 paya sahip bu iki sektörün toplam ihracata katkısı çok sınırlı kalmıştır.

Ağustos ayı itibariyle 12 aylık kümülatif cari açık 13.3 milyar dolara gerilemiştir.

2008 Ağustos ayında 49 milyar doların üzerinde olan 12 aylık kümülatif cari açık, azalan ticaret açığı, yavaşlayan finansman girişi, olumlu seyreden hizmetler gelirleri ve diğer nedenlerden dolayı bir yıllık sürede 13.3 milyar dolara gerilemiştir. Aylık bazda ise son 5 senede ilk defa iki ay arka arkaya Temmuz ve Ağustos aylarında cari fazla gerçekleşmiştir.

Enerji hariç cari işlemler fazlası 6.3 milyar dolara ulaşmıştır.

12 aylık kümülatif cari açık 2008 yılı Ağustos ayında 49.1 milyar dolara ulaşmışken, enerji hariç cari açık 18.6 milyar dolar düzeyinde olmuştur. Aradaki 30 milyar doların üzerindeki fark Türkiye'nin enerji ithalatının faturasını yansıtmaktadır. Enerji fiyatlarının düşüşe geçmesiyle azalan enerji faturası Ağustos 2009 itibariyle 19.6 milyar dolara gerilemiştir. Gerilemeye rağmen ödemeler dengesi içinde önemli ağırlığa sahip bu kalemin cari dengenin yönünü belirlemektedir. Toplam cari açıktan enerji ithalatının faturasını çıkaracak olursak Türkiye'nin Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında fazla verdiğini ve fazlanın istikrarlı şekilde arttığını görmekteyiz.

Doğrudan yatırımlar cari açığın ana finansman kalemi olmuştur.

Cari açık azaldıkça, finansman kalemlerinin ağırlığı da değişmiştir. 2002-2007 dönemine damgasını vuran reel sektörün dış borçlanması Ağustos 2008'de 49 milyar dolarlık açığın 30 milyar dolarını karşılamaktaydı. Aynı tarihte borç yaratan işlemler 53.2 milyar doları buluyordu. Ağustos 2009'a gelindiğinde ise, cari açığın 13.3 milyar dolara inerken bu açığın 11.2 milyar doları doğrudan yatırımlar tarafından karşılanmıştır. Bu tarihte, 12.9 milyar dolar kaynağı açıklanamayan kalemlerden giriş olmuştur.

Borç çevirme oranları azalmaya devam etmektedir.

Borç yaratan kanallarla sermaye girişinin azalmasının arkasında hem arz hem de talep kaynaklı nedenler vardır. Küresel piyasadaki kredi olanaklarının sınırlı olması ve kredi maliyetlerinin yüksekliği ve azalan kredi ihtiyaçları yurtdışından borçlanmayı azaltmaktadır. Geri ödemelerin sonucunda, Ağustos 2009 itibariyle bankaların 12 aylık kümülatif uzun vadeli borç çevirme oranları %43.6'ya, reel sektörünki ise %87.1' gerilemiştir.

Net hata ve noksan kalemi Temmuz ve Ağustos aylarında azalsa da, halen daha yüksek düzeylerde kalmaktadır.

Haziran 2009'da 14.6 milyar dolara ulaşan net hata ve noksan kalemi müteakip aylarda azalarak Ağustos ayında 12.9 milyar dolara gerilemiştir. Bu tür sermaye girişlerinin yarısından biraz fazlası 2008 yılının Ekim ve Aralık aylarında gerçekleşmiştir.

ÖNEMLİ EKONOMİK VE MALİ GÖSTERGELER (2007-2008)													
ÜRETİM VE FİYATLAR													
	2008				2009								
	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül
SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ (TÜİK, 2005=100)													
Yıllık % Değişim	-4.3	-6.8	-13.3	-17.8	-21.3	-23.8	-20.8	-18.5	-17.3	-10.3	-9.0	-6.3	..
Aylık % Değişim (tak. ve mev. etkilerinden ar.)	-0.5	-1.1	-7.6	-1.4	-2.3	0.0	-0.9	0.5	1.5	-0.2	0.8	..	..
KAPASİTE KULLANIM ORANI (TÜİK, %)	79.8	76.7	72.9	64.7	63.8	63.8	64.7	66.8	70.4	72.7	72.3	69.7	..
ÜRETİCİ FİYATLARI (TÜİK, 2003=100)													
Yıllık % Değişim	12.5	13.3	12.2	8.1	7.9	6.4	3.5	-0.3	-2.5	-1.9	-3.8	-1.0	0.5
Aylık % Değişim	-0.9	0.6	0.0	-3.5	0.2	1.2	0.3	0.6	-0.1	0.9	-0.7	0.4	0.6
TÜKETİCİ FİYATLARI (TÜİK, 2003=100)													
Yıllık % Değişim	11.1	12.0	10.8	10.1	9.5	7.7	7.9	6.1	5.2	5.7	5.4	5.3	5.3
Aylık % Değişim	0.5	2.6	0.8	-0.4	0.3	-0.3	1.1	0.0	0.6	0.1	0.3	-0.3	0.4
DÖVİZ KURU (TCMB alış kuru)													
TL/US\$ (aylık ortalama.)	1.230	1.473	1.588	1.539	1.589	1.652	1.705	1.604	1.552	1.540	1.514	1.479	1.485
Yıllık % Değişim	-2.5	23.1	34.0	31.2	35.8	39.1	38.3	23.7	24.4	25.4	25.1	26.1	20.8
Aylık % Değişim	4.9	19.8	7.8	-3.1	3.3	4.0	3.2	-5.9	-3.3	-0.8	-1.7	-2.3	0.4
TL/€ (aylık ortalama.)	1.769	1.963	2.021	2.087	2.115	2.116	2.219	2.117	2.112	2.158	2.132	2.108	2.158
Yıllık % Değişim	1.2	15.5	16.4	22.1	22.9	20.9	16.2	3.6	8.8	13.1	11.6	19.7	21.9
Aylık % Değişim	0.5	10.9	3.0	3.2	1.4	0.0	4.9	-4.6	-0.3	2.2	-1.2	-1.1	2.3
FİYAT HADLERİ (TÜİK, 2003=100)													
Dış Ticaret Hadleri (İhracat/İthalat)	94.6	89.3	90.0	93.9	95.7	93.2	92.5	99.5	101.0	100.2	100.5	..	..
İç Ticaret Hadleri (Tarım/İmalat)	100.9	100.6	100.2	101.2	101.3	102.7	102.7	105.6	109.6	109.8	107.1	106.1	106.0
İÇ BORÇLANMA YAPISI (DPT)													
Yıllık Bileşik Faiz (%)	18.7	21.5	21.4	18.6	17.1	16.8	14.8	14.9	13.5	12.5	14.9	9.8	10.1
Ortalama Vade (gün)	874	1591	999	485	705	813	1422	1541	1145	765	1541	661	1079
(..) Yayınlanmamış veri													

		ÖNEMLİ EKONOMİK VE MALİ GÖSTERGELER (2008-2009)													
		SEKTÖREL ÜRETİM													
		2008					2009								
		Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	
SANAYİ ÜRETİMİ (yıllık % değişim)		% Pay													
Toplam Sanayi	100	-3.6	-4.3	-6.8	-13.3	-17.8	-21.3	-23.8	-20.8	-18.5	-17.3	-10.3	-9.0	-6.3	
Madencilik	3.61	3.4	-0.5	8.9	-0.4	-1.8	-4.3	-17.1	-9.6	-5.3	-12.8	-7.8	1.3	0.6	
İmalât	85.94	-5.0	-5.3	-8.2	-14.9	-20.1	-24.3	-26.0	-23.4	-20.5	-18.9	-11.2	-10.3	-7.2	
Elektrik, Gaz ve Su	10.45	3.7	1.9	-0.4	-3.7	-5.3	-6.0	-9.6	-3.3	-5.3	-5.7	-3.8	-3.3	-3.6	
İMALÂT SANAYİ (yıllık % değişim)		% Pay													
Gıda ürün. ve içecek imalatı	11.56	-0.6	-5.0	0.9	6.5	14.0	0.9	-2.5	-4.9	-1.9	-7.4	-2.9	-2.7	-3.2	
Tütün ürünleri imalatı	1.38	23.4	12.5	4.0	16.5	-0.2	0.7	14.2	13.5	1.0	-15.5	5.1	-16.5	-17.1	
Tekstil ürünleri imalatı	12.82	-13.3	-11.9	-10.1	-16.4	-25.0	-27.6	-28.9	-19.8	-19.1	-17.0	-8.1	-6.2	-5.7	
Giyim eşyası imalatı	7.78	-12.9	-8.2	-12.8	-13.6	-17.4	-13.9	-24.1	-18.0	-9.0	-12.7	-2.2	-6.0	-16.5	
Derinin işl., bavul çanta vb.	0.91	1.6	-1.5	7.3	-2.4	-19.7	-30.1	-16.2	-15.8	-11.5	2.1	0.0	-2.1	-15.5	
Ağaç ve mantar ür.imal.(Mob.hariç)	0.95	7.6	7.1	11.1	-5.1	-3.4	-11.8	-8.5	-2.7	-8.6	4.6	-0.8	-4.4	7.9	
Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	1.63	-0.2	-1.0	-0.8	-3.0	-10.6	-6.7	-12.6	-9.1	-6.1	-7.1	-5.7	6.2	0.8	
Basım ve yayım imalatı	1.88	-20.5	6.3	-9.4	-4.7	-13.4	-5.8	-10.6	-7.2	-1.2	-7.9	-5.9	-1.4	3.9	
Kök köm., rafine edilmiş petrol ür.im.	2.14	6.7	3.7	-1.2	-19.7	-38.0	-29.4	-28.1	-40.7	-33.2	-25.2	-22.7	-19.7	-29.8	
Kimyasal madde ürünleri imalatı	8.85	0.2	-4.1	-7.0	-15.0	-19.4	-20.2	-21.2	-6.4	-1.7	-4.9	3.6	4.3	7.2	
Plastik-kauçuk ürünleri imalatı	4.57	-0.8	-7.6	-6.0	-17.6	-25.8	-25.0	-27.2	-23.6	-19.7	-17.0	-1.3	-9.5	-7.9	
Metalik olmayan diğer min.mad.imal.	7.07	-4.5	-8.8	-2.8	-6.4	-20.7	-20.6	-22.4	-23.1	-19.4	-20.1	-12.4	-14.3	-10.8	
Ana metal sanayi	9.08	-0.4	-4.5	-19.5	-25.2	-26.7	-24.1	-23.0	-27.0	-24.6	-25.1	-17.3	-16.9	-17.8	
Metal eşya sanayi, mak.teçh. hariç	3.81	-8.0	-5.9	-17.3	-25.2	-32.6	-30.4	-35.2	-30.4	-34.9	-29.0	-18.5	-24.0	-14.8	
B.y.s. Makina ve teçhizat imalatı	6.49	-7.3	-6.2	-10.9	-11.1	-14.8	-22.7	-25.9	-28.7	-25.3	-18.1	-7.1	-7.3	-0.3	
Büro, muhasebe bilgi işlem mak. İm.	0.08	-33.5	-10.4	-24.7	10.3	-10.6	-32.1	-36.4	-41.8	4.3	-16.2	-5.0	-16.2	-17.9	
B.y.s. Elektrikli makina cihaz imalatı	2.73	-12.9	-6.9	-1.0	-19.0	-18.4	-24.7	-30.5	-31.2	-25.1	-29.5	-21.0	-14.0	1.7	
Radio,TV haberleşme cihazları imal.	1.8	2.2	-18.3	-21.6	-26.2	-57.3	-55.7	-41.6	-19.0	-20.9	-0.2	-22.7	36.5	-22.8	
Tıbbi,hassas ve optik aletl., saat ima.	0.44	-8.2	-3.1	-26.6	-26.9	-11.0	-17.1	-20.7	-4.5	-21.5	-19.2	-35.9	28.6	-18.4	
Taşıt araçları ve karoseri imalatı	9.84	-9.9	-4.3	-17.8	-42.4	-52.0	-60.2	-58.7	-53.1	-50.2	-42.0	-33.6	-27.3	-4.7	
Diğer ulaşım araçları imalatı	1.03	2.2	-0.8	6.7	-4.6	26.5	-9.6	-8.7	-1.9	-17.8	-28.7	-36.5	-36.0	-37.0	
Mobilya imalatı, b.y.s. diğer imal.	3.16	-3.7	1.5	0.7	-4.0	-4.8	-20.6	-20.3	-32.9	-12.9	-2.4	7.6	3.4	1.8	
Geniş Kategoriler (yıllık % değişim)															
Aramalı İmalatı		-5.1	-7.5	-8.3	-16.8	-23.5	-23.8	-24.4	-22.1	-20.0	-19.5	-10.8	-10.3	-7.0	
Dayanıklı Tüketim Mali İmalatı		-8.4	-2.2	-4.4	-8.3	-16.2	-25.7	-25.5	-27.9	-15.4	-4.1	7.3	3.5	11.5	
Dayanaksız Tüketim Mali İmalatı		-4.6	-3.2	-4.2	-3.9	-6.4	-10.2	-15.4	-8.6	-4.1	-7.6	-0.4	-2.5	-5.2	
Enerji		4.5	2.4	1.3	-3.8	-7.5	-6.4	-11.0	-6.5	-6.9	-8.3	-7.0	-4.5	-5.0	
Sermaye Mali		-4.7	-5.1	-15.0	-29.9	-32.0	-45.1	-44.5	-42.0	-41.7	-35.8	-29.7	-22.9	-15.8	

ÖNEMLİ EKONOMİK VE MALİ GÖSTERGELER (2008-2009)													
FİNANSAL PİYASALAR													
	2008				2009								
	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül
HİSSE SENETLERİ PİYASASI													
Ulusal 100 Endeks (1986=1)	37,103	28,119	25,225	25,711	26,017	24,963	24,114	28,491	33,853	35,244	38,316	45,479	46,534
Ulusal 100 Endeks (Aylık % Artış)	-9.88	-24.21	-10.29	1.93	1.19	-4.05	-3.40	18.15	18.82	4.11	8.72	18.69	2.32
İşlem Hacmi (Milyon TL)	1,359	1,489	1,286	914	1,185	988	1,149	1,853	2,550	2,141	1,936	2,468	1,996
İMKB Piyasa Değeri (Milyon TL)	81,522	63,376	59,409	61,581	59,983	58,128	63,312	76,891	85,162	88,698	101,663	111,187	115,086
Yerli Yatırımcı Payı (%)	30.84	32.50	33.09	32.54	32.73	36.47	37.07	36.76	35.73	34.19	33.91	33.43	33.43
Yabancı Yatırımcı Payı (%)	69.16	67.50	66.91	67.46	67.27	63.53	62.93	63.24	64.27	65.81	66.09	66.57	66.57
VADELİ İŞLEMLER PİYASASI													
TL/\$ Kontratları													
Ekim 2008	1.273	1.517	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aralık 2008	1.302	1.608	1.642	1.563	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Şubat 2009	1.328	1.558	1.669	1.576	1.656	1.696	-	-	-	-	-	-	-
Nisan 2009	-	-	1.706	1.616	1.685	1.733	1.680	1.586	-	-	-	-	-
Haziran 2009	-	-	-	-	1.718	1.763	1.708	1.620	1.555	1.532	-	-	-
Ağustos 2009	-	-	-	-	-	-	1.733	1.645	1.575	1.563	1.487	1.503	-
Ekim 2009	-	-	-	-	-	-	-	-	1.599	1.585	1.510	1.521	1.497
Aralık 2009	-	-	-	-	1.817	1.857	1.787	1.686	1.627	1.610	1.526	1.544	1.516
Şubat 2010	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1.527
TL/€ Kontratları													
Ekim 2008	1.827	1.980	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aralık 2008	1.853	2.041	2.045	2.146	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Şubat 2009	1.905	1.971	2.126	2.197	2.129	2.147	-	-	-	-	-	-	-
Nisan 2009	-	-	2.111	2.237	2.174	2.194	2.242	2.114	-	-	-	-	-
Haziran 2009	-	-	-	-	2.211	2.229	2.277	2.139	2.186	2.163	-	-	-
Ağustos 2009	-	-	-	-	-	-	2.320	2.169	2.215	2.191	2.103	2.146	-
Ekim 2009	-	-	-	-	-	-	-	-	2.249	2.221	2.127	2.178	2.184
Aralık 2009	-	-	-	-	2.350	2.326	2.372	2.203	2.283	2.270	2.161	2.226	2.219
Şubat 2010	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2.238
TAHVİL ve BONO PİYASASI													
Hazine Bonosu/Devlet Tahvili Getirileri*													
1-30 Gün Vadeli	17.21	18.97	17.11	15.58	14.13	12.32	10.57	10.08	9.78	9.27			
31-60 Gün Vadeli	17.44	17.59	16.86	16.56	14.96	12.00	11.11	10.20	9.70	9.52			
61-90 Gün Vadeli	17.56	17.93	17.85	17.25	14.00	12.37	11.68	10.17	9.96	9.89			
91-180 Gün Vadeli	18.07	18.95	18.42	16.58	14.08	12.86	12.10	10.48	10.21	10.11			
181-270 Gün Vadeli	18.43	20.24	19.86	17.61	14.47	13.48	12.62	11.26	10.58	10.73			
271-365 Gün Vadeli	18.92	21.17	21.62	17.82	15.00	14.25	13.76	11.93	11.39	11.36			
366 ve Üstü	20.17	22.90	23.13	18.88	16.21	15.90	15.24	13.46	12.57	12.92			
(..) Yayınlanmamış veri													
* Yıllık Basit Faizle Ağırlıklı Ortalamalar													

ÖNEMLİ EKONOMİK VE MALİ GÖSTERGELER (2008-2009)													
ÖDEMELER DENGESİ													
	2008					2009							
	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos
CARI İŞLEMLER DENGESİ (aylık, milyon \$)	-3,019	-956	-2,394	-380	-3,024	-423	-243	-1,084	-1,504	-1,648	-2,019	220	127
Dış Ticaret Dengesi *	-6,375	-3,447	-4,044	-1,277	-2,647	-392	332	-1,232	-1,455	-2,514	-2,772	-2,281	-3,485
İthalat (CIF)	-19,251	-17,885	-14,942	-12,074	-11,405	-9,282	-9,076	-10,525	-10,121	-10,839	-12,495	-12,527	-12,709
İhracat (FOB), Bavul ticareti hariç	11,047	12,793	9,723	9,396	7,722	7,884	8,434	8,162	7,566	7,348	8,341	9,053	7,833
Hizmetler Dengesi	3,853	2,861	2,117	1,029	405	177	414	554	637	1,197	1,445	2,858	3,989
Yatırım Geliri Dengesi	-639	-693	-624	-273	-915	-453	-1,087	-539	-795	-502	-909	-476	-521
Cari Transferler	142	323	157	141	133	245	98	133	109	171	217	119	144
ÖDEMELER DENGESİ (12 Aylık Küm. , milyon \$)													
Cari İşlemler Dengesi	-49,072	-47,706	-46,846	-43,885	-41,689	-37,945	-34,306	-31,097	-27,405	-24,233	-20,717	-16,474	-13,328
Dış Ticaret Dengesi *	-58,484	-57,920	-57,701	-55,211	-53,043	-48,841	-45,079	-42,204	-38,610	-35,738	-32,208	-28,104	-25,214
İthalat (CIF)	-208,496	-211,922	-211,237	-206,679	-201,964	-194,907	-187,956	-181,669	-173,901	-165,434	-158,452	-150,422	-143,880
İhracat (FOB), Bavul ticareti hariç	132,371	136,125	135,953	134,030	132,028	129,280	126,636	123,369	119,571	114,441	111,011	107,469	104,255
Hizmetler Dengesi	15,567	16,015	16,716	17,151	17,513	17,213	17,516	17,382	17,611	17,534	17,348	17,547	17,683
Yatırım Geliri Dengesi	-8,232	-8,015	-8,068	-7,994	-8,165	-8,414	-8,786	-8,268	-8,398	-8,031	-7,929	-7,905	-7,787
Cari Transferler	2,077	2,214	2,207	2,169	2,006	2,097	2,043	1,993	1,992	2,002	2,072	1,988	1,990
Sermaye Hareketleri	52,547	48,290	42,755	41,331	36,396	30,321	24,588	21,988	20,051	14,160	6,124	1,910	413
Doğrudan Yatırımlar	16,958	16,599	17,401	17,862	15,800	15,694	15,484	14,984	14,063	12,727	10,736	10,002	10,006
Portföy Yatırımları	-2,288	-2,901	-7,405	-4,606	-5,046	-6,129	-8,396	-6,872	-3,862	-3,353	-6,878	-6,486	-4,543
Diğer Yatırımlar	38,928	38,886	35,673	31,668	24,585	18,720	16,387	12,382	5,549	2,304	-3,583	-6,701	-9,413
Merkez Bankası	-1,763	-1,769	-1,801	-1,793	-1,789	-1,785	-1,982	-2,044	-2,131	-2,077	-1,927	-1,834	-1,693
Genel Hükümet	968	1,221	1,418	1,547	1,723	1,822	2,250	1,877	1,643	1,425	1,301	1,533	2,066
Bankalar	8,107	10,553	5,441	2,775	-900	-3,410	-2,858	-4,240	-9,909	-4,722	-3,954	-4,666	-4,927
Diğer Sektörler	30,012	27,358	29,095	27,366	23,850	20,559	17,347	15,275	14,362	9,539	2,634	-97	-3,424
IMF Kredileri (net)	1,604	1,523	1,520	1,773	1,701	1,534	1,630	1,514	1,584	-1,861	-1,637	-1,637	-1,435
Rezerv Varlıklar**	-1,051	-4,294	-2,914	-3,593	1,057	2,036	1,113	2,394	4,301	2,482	5,849	5,095	4,363
Net Hata ve Noksan	-3,475	-584	4,091	2,554	5,293	7,624	9,718	9,109	7,354	10,073	14,593	14,564	12,915
DIŞ TİCARET (yıllık % değişim)													
İthalat (CIF)	31.12	23.69	-4.38	-27.41	-29.25	-43.19	-43.37	-37.40	-43.42	-43.86	-35.85	-39.06	-33.98
İhracat (FOB)	26.44	41.53	-1.74	-16.99	-20.59	-25.85	-23.87	-28.59	-33.42	-41.11	-29.14	-28.12	-29.09
Fiyat Endeksi (2003=100)													
İthalat	30.53	24.23	12.38	-0.85	-6.35	-13.68	-16.06	-19.73	-26.83	-27.15	-27.25	-29.40	-25.44
İhracat	25.49	20.87	3.52	-7.69	-9.52	-14.04	-18.78	-23.09	-23.07	-22.14	-21.90	-24.17	-21.08
Miktar Endeksi (2003=100)													
İthalat	0.46	-0.44	-14.83	-26.76	-24.39	-34.27	-37.59	-22.17	-22.69	-22.95	-11.90	-14.35	-11.46
İhracat	0.78	17.32	-5.08	-10.09	-12.12	-13.61	-7.52	-6.93	-13.33	-24.20	-9.37	-5.40	-10.15
(*) FOB, bavul ticareti dahil													
(**) Eksi işareti artışı göstermektedir.													

ÖNEMLİ EKONOMİK VE MALİ GÖSTERGELER (2008-2009)												
MERKEZİ BÜTÇE												
	2008					2009						
	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz
12 AYLIK KÜMÜLATİF (milyon TL)												
Gelirler	209,100	208,492	209,448	208,688	208,898	208,946	209,734	209,008	211,509	211,151	208,018	206,883
Vergi Gelirleri	168,959	168,452	169,319	168,316	168,087	167,753	166,381	165,976	165,887	164,260	164,419	165,076
Diğer Gelirler	40,141	40,040	40,128	40,373	40,811	41,193	43,352	43,032	45,622	46,891	43,600	41,808
Harcamalar	209,946	215,019	215,943	221,129	225,967	228,458	237,659	240,830	243,202	246,843	250,210	252,365
Cari	75,975	77,497	78,023	78,721	79,167	80,078	80,999	82,357	83,607	84,115	85,061	86,197
Yatırım	13,924	15,189	15,557	16,506	18,441	18,434	18,630	18,620	19,444	19,186	18,748	18,805
Transferler	116,215	118,332	118,359	121,780	123,949	125,530	133,600	134,795	135,205	138,629	141,374	142,113
Cari Transferler	65,213	68,065	67,851	68,210	70,116	72,146	75,280	76,781	78,078	78,165	80,987	83,974
Sermaye Transferleri	2,934	2,969	3,112	3,011	3,173	3,223	3,015	3,014	3,253	3,281	3,223	3,184
Faiz Giderleri	48,069	47,298	47,396	50,560	50,661	50,161	55,305	55,001	53,873	57,182	57,164	54,954
İç Borç Faiz Ödemeleri	41,957	41,063	41,267	44,246	44,516	43,997	49,001	48,666	47,432	50,808	50,662	48,430
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	47,222	40,771	40,901	38,119	33,592	30,649	27,380	23,178	22,180	21,490	14,972	9,473
Bütçe Dengesi	-846	-6,526	-6,495	-12,441	-17,069	-19,512	-27,925	-31,822	-31,693	-35,692	-42,191	-45,481
Bütçe Emanetleri ve Avanslar	-3,352	-1,816	-3,172	-1,111	-1,384	-7,028	-7,461	-4,545	-5,357	-5,821	-4,607	-5,082
Nakit Dengesi	-3,436	-7,667	-9,093	-14,089	-18,974	-27,085	-36,395	-36,915	-38,049	-42,801	-47,596	-52,643
Finansman	3,436	7,667	9,093	14,089	18,974	27,085	36,395	36,915	38,049	42,801	47,596	52,643
Dış Borçlanma (net)	705	3,404	4,279	3,689	3,461	5,624	6,382	6,478	5,876	3,671	1,554	4,269
İç Borçlanma (net)	8,691	7,272	9,209	11,576	13,859	14,098	19,840	20,944	25,200	35,768	36,359	42,205
Kısa Vadeli Borçlanma (net)	2,576	2,389	2,939	6,204	7,844	6,788	7,380	12,038	11,400	11,400	8,134	5,137
Diğer	-5,961	-3,010	-4,395	-1,177	1,654	7,363	10,173	9,494	6,974	3,362	9,684	6,170
12 AYLIK KÜMÜLATİF (milyon \$)												
Gelirler	178,311	169,556	142,165	131,428	135,753	131,491	126,930	122,618	131,851	136,072	135,096	136,675
Vergi Gelirleri	144,081	136,993	114,928	106,002	109,232	105,568	100,693	97,373	103,411	105,854	106,781	109,055
Diğer Gelirler	34,230	32,563	27,238	25,426	26,521	25,923	26,236	25,246	28,440	30,218	28,315	27,620
Harcamalar	179,033	174,863	146,574	139,263	146,846	143,770	143,830	141,288	151,608	159,073	162,497	166,722
Cari	64,788	63,024	52,959	49,577	51,447	50,394	49,020	48,316	52,119	54,206	55,242	56,945
Yatırım	11,874	12,353	10,560	10,395	11,984	11,600	11,275	10,924	12,121	12,364	12,176	12,423
Transferler	99,103	96,233	80,338	76,695	80,549	78,997	80,854	79,080	84,284	89,336	91,814	93,885
Cari Transferler	55,610	55,353	46,055	42,957	45,565	45,402	45,559	45,045	48,673	50,372	52,597	55,477
Sermaye Transferleri	2,502	2,415	2,112	1,896	2,062	2,029	1,824	1,768	2,028	2,115	2,093	2,104
Faiz Giderleri	40,991	38,465	32,171	31,842	32,922	31,567	33,471	32,267	33,584	36,850	37,125	36,305
İç Borç Faiz Ödemeleri	35,779	33,394	28,011	27,865	28,929	27,688	29,655	28,551	29,568	32,742	32,902	31,995
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	40,269	33,157	27,762	24,007	21,830	19,288	16,570	13,598	13,826	13,849	9,724	6,258
Bütçe Dengesi	-722	-5,308	-4,408	-7,835	-11,093	-12,279	-16,900	-18,669	-19,757	-23,001	-27,401	-30,047
Bütçe Emanetleri ve Avanslar	-2,858	-1,477	-2,153	-700	-900	-4,423	-4,515	-2,666	-3,339	-3,751	-2,992	-3,357
Nakit Dengesi	-2,930	-6,235	-6,172	-8,873	-12,330	-17,045	-22,026	-21,657	-23,719	-27,582	-30,911	-34,778
Finansman	2,930	6,235	6,172	8,873	12,330	17,045	22,026	21,657	23,719	27,582	30,911	34,778
Dış Borçlanma (net)	601	2,769	2,904	2,324	2,249	3,539	3,862	3,800	3,663	2,365	1,009	2,820
İç Borçlanma (net)	7,411	5,914	6,251	7,290	9,006	8,872	12,007	12,287	15,709	23,050	23,613	27,882
Kısa Vadeli Borçlanma (net)	2,196	1,943	1,995	3,907	5,098	4,272	4,467	7,062	7,107	7,346	5,283	3,393
Diğer	-5,083	-2,448	-2,983	-741	1,075	4,633	6,157	5,570	4,347	2,167	6,289	4,076
KAMU BORÇ STOKU (GSYH'ye oran, %)												
Toplam Kamu Brüt Borç Stoku	..	40.6	..	..	43.0	..	..	46.2	..	..	46.5	..
Toplam Kamu Net Borç Stoku	..	25.8	..	..	28.2	..	..	30.5	..	..	30.5	..
Net Dış Borç Stoku	..	9.9	..	..	11.8	..	..	13.0	..	..	12.2	..
Net İç Borç Stoku	..	30.7	..	..	31.1	..	..	33.2	..	..	34.3	..

(..) Yayınlanmamış veri

ÖNEMLİ EKONOMİK VE MALİ GÖSTERGELER (2008-2009)
PARASAL GELİŞMELER

	2008				2009								
	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül
PARA ARZLARI (yıllık % değişim)													
Dolaşımdaki Para	30.6	21.6	26.5	16.9	15.5	23.4	20.0	15.0	16.0	15.6	10.7	15.2	9.0
Vadesiz Mevduat (TL)	29.2	25.4	9.1	3.3	15.7	17.7	7.5	14.1	19.4	10.1	22.5	19.6	6.6
Vadesiz Mevduat (YP)	-1.3	2.2	2.1	1.5	4.0	10.4	8.6	-0.2	6.6	6.8	3.9	15.8	21.8
M1	20.3	17.0	12.9	7.3	12.2	17.6	12.1	10.1	14.4	11.0	12.9	17.0	11.3
Vadeli Mevduat (TL)	26.7	31.5	34.0	33.3	30.0	29.0	23.8	19.3	21.9	22.5	21.0	19.9	16.4
Vadeli Mevduat (YP)	12.6	17.1	22.7	26.9	25.8	27.7	23.3	19.4	21.9	20.0	16.6	22.1	23.2
M2	21.5	24.5	26.4	25.8	25.2	26.3	21.2	17.4	20.3	19.4	18.1	19.8	17.0
Repo	8.9	-5.2	-16.9	-19.8	-20.0	-16.6	-19.4	10.0	4.4	-9.6	-45.1	-15.9	-20.7
Para Piyasası Fonları	3.3	3.6	3.2	-0.1	4.4	11.9	8.1	7.9	12.7	12.3	6.5	12.5	10.6
M3	20.3	22.8	24.4	23.9	23.4	25.0	20.0	16.8	19.7	18.7	16.6	19.1	16.3
M2 (milyar TL)	400.0	413.6	424.0	434.2	435.5	444.4	446.1	445.7	446.4	452.9	453.2	458.0	468.0
M2'nin Bileşimi (%)													
Dolaşımdaki Para	8.0	7.4	7.4	7.0	6.7	6.9	7.2	7.1	7.0	7.1	6.9	7.0	7.4
Vadesiz Mevduat	8.4	7.7	7.1	7.0	6.9	7.5	7.1	7.3	7.4	7.4	7.9	7.5	7.7
Vadeli Mevduat	53.3	54.3	54.8	54.9	55.3	54.3	53.8	53.3	53.2	53.8	53.9	53.6	53.1
Döviz Tevdiat Hesabı	30.3	30.7	30.8	31.1	31.2	31.3	31.9	32.3	32.4	31.7	31.3	31.8	31.8
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
KREDİ HACMİ (yıllık % değişim)													
Mevduat Bankaları Kredileri	36.2	33.4	27.3	24.6	21.7	15.3	10.9	7.9	7.0	4.4	3.9	1.3	-1.6
Kamu	39.1	40.1	34.3	31.5	30.4	25.0	24.1	20.0	23.0	16.5	17.9	16.2	12.1
Özel	26.9	23.6	18.2	23.0	19.4	13.6	7.7	3.6	0.8	-0.2	-1.1	-3.9	-6.2
Yabancı	60.8	54.3	45.5	20.1	17.5	9.0	4.1	3.7	2.0	0.4	-0.6	-3.6	-6.8
Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri	26.1	32.8	32.2	33.4	36.9	40.9	36.9	36.3	38.4	34.8	33.9	35.5	32.2
MEVDUAT HACMİ													
Bankacılık Sektörü Mevduat (milyar TL)	418.59	431.81	439.14	454.60	454.31	463.76	467.13	456.75	461.74	467.61	475.01	475.66	...
On bin YTL'ye kadar	31.73	28.60	28.94	28.69	28.80	30.16	30.18	29.87	29.80	29.58	30.00	29.46	...
On bin-Elli bin YTL arası	64.62	65.37	66.51	68.38	68.53	69.91	69.34	68.48	69.58	69.66	70.14	70.29	...
Elli Bin-İkiyüzelli Bin YTL Arası	89.49	93.06	95.73	99.10	99.24	100.37	100.40	99.68	101.94	103.52	104.29	104.52	...
İkiyüzelli Bin-Bir Milyon YTL Arası	60.62	64.02	64.56	66.77	66.46	68.24	68.00	67.16	68.60	69.29	70.51	71.82	...
Bir Milyon YTL Üzeri	172.12	180.77	183.40	191.66	191.28	195.07	199.22	191.57	191.82	195.56	200.07	199.57	...
Vadelerine Göre Mevduatın Dağılımı (%)	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	...
Vadesiz	15.4	14.0	13.2	13.7	12.8	14.1	13.6	13.9	14.0	14.2	15.0	14.1	...
1 Aya Kadar	28.4	34.5	30.4	31.5	31.2	30.6	31.6	32.0	29.9	30.7	30.2	30.4	...
1-3 Ay Arası	46.6	42.2	47.6	46.1	47.2	46.6	46.1	45.7	47.6	46.8	46.4	47.0	...
3-6 Ay Arası	4.4	4.0	3.5	3.3	3.5	3.5	3.5	3.3	3.4	3.4	3.5	3.4	...
6 Ay-1 Yıl Arası	2.4	2.6	2.5	2.5	2.2	1.9	1.9	1.8	1.9	1.8	1.6	1.7	...
1 Yıl ve Daha Uzun Vadeli	2.7	2.8	2.8	2.9	3.1	3.2	3.3	3.3	3.3	3.2	3.3	3.4	...
FAİZ ORANLARI													
3 Aylık Mevduat Faizi	23.24	24.75	25.71	25.72	21.17	18.49	18.3	18.02	17.96	17.98	17.35	17.1	...
12 Aylık Mevduat Faizi	23.86	24.98	25.67	25.68	20.32	18.29	18.2	17.49	17.36	17.42	17.01	16.84	...
MB REZERVLERİ (milyar \$)	76.56	72.01	71.21	70.08	67.96	67.55	66.54	62.41	67.38	64.89	66.97	69.82	70.35
(..) Yayınlanmamış veri													

GAYRİ SAĞI YURTIÇİ HASILA (1998 fiyatlarıyla)

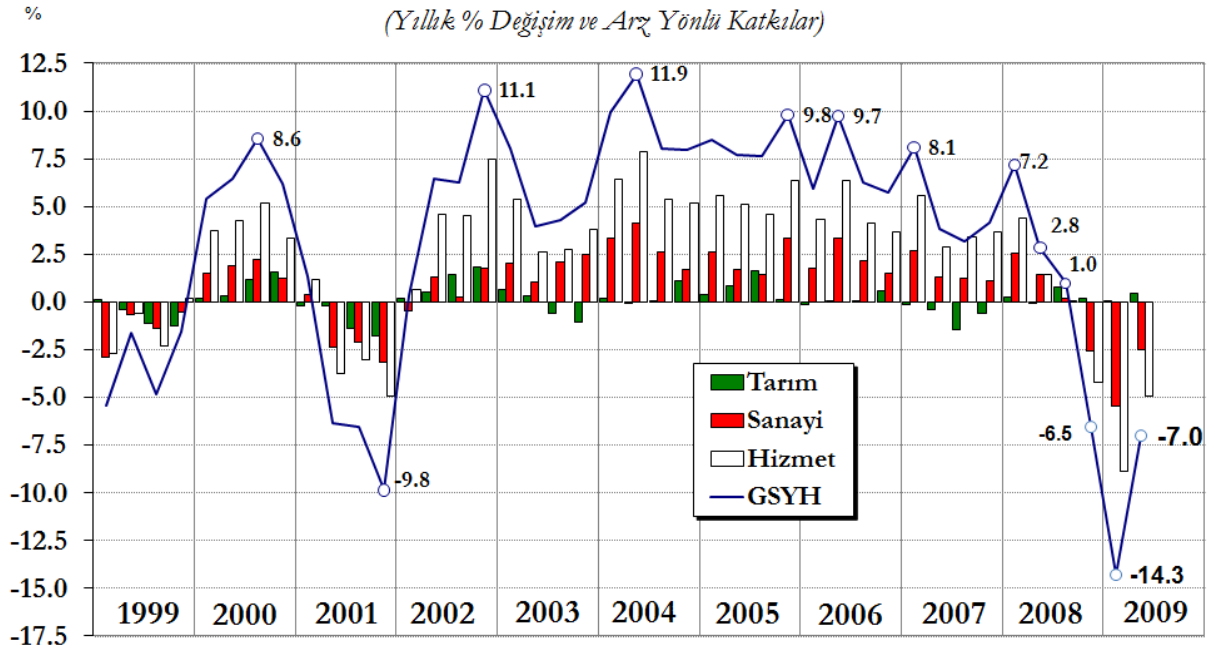
Harcama Gruplarına Göre	Yıllık % Büyüme		% Pay 2008	Yıllık % Büyüme		Sektörler İtibarıyla	Yıllık % Büyüme		% Pay 2008	Yıllık % Büyüme	
	2007	2008		2009-1	2009-2		2007	2008		2009-1	2009-2
Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi	4.6	0.8	68.4	-10.2	-1.2	Tarım, Avcılık ve Ormancılık	-7.0	4.1	8.9	-0.5	6.6
Yerleşik ve Y. Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tüketimi	3.9	0.6	72.0	-10.2	-0.6	Balıkçılık	0.7	-5.7	0.3	10.8	8.4
Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tüketimi (-)	-7.1	-4.0	4.0	-1.3	15.7	Madencilik ve Taşocakçılığı	8.1	5.4	0.8	-13.0	-15.3
Yerleşik Hanehalklarının Yurtdışı Tüketimi	6.9	-11.4	0.5	26.8	22.5	İmalat Sanayi	5.6	0.8	24.0	-20.2	-8.7
Devletin nihai tüketim harcamaları	6.5	1.9	10.1	5.2	0.5	Elektrik, Gaz, Buhar, Sıcak Su Ürt. ve Dağ.	6.8	3.7	2.1	-6.1	-6.0
Maaş ve Ücret	1.1	-0.4	4.9	0.9	1.2	İnşaat	5.7	-8.2	5.9	-18.9	-21.0
Mal ve Hizmet Alımları	12.6	4.2	5.2	10.8	-0.2	Toptan ve Perakende Ticaret	5.7	-1.1	13.0	-26.4	-15.0
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	5.4	-7.1	24.3	-27.5	-24.6	Oteller ve Lokantalar	2.1	0.1	1.9	3.0	1.9
Kamu Sektörü	6.3	13.0	3.7	24.7	5.5	Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	7.1	1.3	14.7	-17.6	-11.5
Makine teçhizat	13.0	22.0	0.9	27.5	-20.7	Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	9.8	9.1	10.6	10.9	7.5
İnşaat	4.5	10.4	2.8	24.4	10.9	Konut Sahipliği	2.1	2.3	4.8	4.5	4.8
Özel Sektör	5.3	-10.0	20.6	-33.5	-29.7	Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	13.9	6.8	3.4	-0.3	2.3
Makine Teçhizat	4.7	-8.6	13.5	-36.1	-29.1	Kamu Yön. ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güv.	1.2	0.9	3.1	0.9	1.2
İnşaat	6.2	-12.5	7.1	-28.8	-31.1	Eğitim	4.8	0.7	2.0	-0.2	0.7
Stok Değişimleri	-85.6	-268.2	0.2	2642.2	-993.5	Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1.7	3.0	1.2	0.0	2.0
Mal ve Hizmet İhracatı	7.3	2.3	25.4	-11.2	-10.1	Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hiz. Faal.	5.4	1.7	1.6	-2.9	-1.9
Mal ve Hizmet İthalatı (-)	10.7	-3.8	28.3	-31.3	-20.5	Eviçi Personel Çalıştıran Hanehalkları	12.2	5.7	0.2	-1.7	0.7
G.S.Y.H	4.7	0.9	100.0	-14.3	-7.0	Sektörler Toplamı	4.8	1.5	98.2	-11.9	-6.2
						Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri	9.0	8.4	6.6	10.7	6.6
						Vergi-Sübvansiyon	5.9	-0.3	8.4	-22.0	-6.5
						G.S.Y.H	4.7	0.9	100.0	-14.3	-7.0

İŞGÜCÜ PİYASASI (2008-2009)													
2008							2009						
TEMEL GÖSTERGELER	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz
TÜRKİYE TOPLAMI													
Nüfus (15 yaş üstü, bin)	50,833	50,916	50,994	51,073	51,143	51,211	51,323	51,360	51,426	51,507	51,575	51,644	51,714
İşgücü (bin)	24,587	24,570	24,403	24,297	24,036	23,799	23,523	23,582	23,924	24,316	24,837	25,216	25,480
İstihdam (bin)	22,163	22,068	21,802	21,567	20,999	20,466	19,873	19,779	20,148	20,698	21,455	21,947	22,213
İşsizlik (bin)	2,425	2,502	2,601	2,730	3,037	3,332	3,650	3,802	3,776	3,618	3,382	3,269	3,267
İşgücüne katılma oranı (%)	48.4	48.3	47.9	47.6	47	46.5	45.8	45.9	46.5	47.2	48.2	48.8	49.3
İşsizlik Oranı (%)	9.9	10.2	10.7	11.2	12.6	14	15.5	16.1	15.8	14.9	13.6	13	12.8
TARIM DIŞI													
İşgücü (bin)	18,921	18,882	18,880	18,944	19,018	19,181	19,056	19,068	19,206	19,233	19,317	19,313	19,405
İstihdam (bin)	16,556	16,446	16,350	16,292	16,070	15,959	15,531	15,389	15,576	15,733	16,033	16,145	16,243
İşsizlik (bin)	2,365	2,436	2,530	2,652	2,948	3,222	3,525	3,680	3,630	3,500	3,284	3,167	3,163
İşsizlik Oranı (%)	12.5	12.9	13.4	14.0	15.5	16.8	18.5	19.3	18.9	18.2	17.0	16.4	16.3
TOPLAM İSTİHDAM (bin)													
TARIM	5,607	5,622	5,452	5,275	4,929	4,507	4,342	4,391	4,572	4,965	5,422	5,801	5,971
Ücretli ve Yevmiyeli	524	522	578	550	496	340	270	253	315	403	524	569	602
Kendi hesabına ve İşveren	2,383	2,401	2,371	2,382	2,309	2,265	2,264	2,292	2,277	2,317	2,388	2,414	2,414
Ücretsiz aile işçisi	2,699	2,699	2,504	2,343	2,123	1,903	1,808	1,846	1,981	2,245	2,510	2,817	2,954
TARIM DIŞI	16,556	16,446	16,350	16,292	16,070	15,959	15,531	15,389	15,576	15,733	16,033	16,145	16,243
Ücretli ve Yevmiyeli	12,751	12,668	12,581	12,572	12,399	12,253	11,808	11,656	11,873	12,065	12,332	12,447	12,510
Kendi hesabına ve İşveren	3,352	3,300	3,321	3,293	3,278	3,289	3,291	3,276	3,259	3,248	3,284	3,267	3,260
Ücretsiz aile işçisi	453	479	448	427	394	417	431	457	443	420	418	432	474
EKONOMİK FALİYETE GÖRE İSTİHDAM (bin)													
Tanım	5,607	5,622	5,452	5,275	4,929	4,507	4,342	4,391	4,572	4,965	5,422	5,801	5,971
Sanayi	4,517	4,532	4,516	4,471	4,351	4,261	4,111	4,052	3,994	3,981	3,997	4,037	4,136
İnşaat	1,395	1,337	1,326	1,320	1,237	1,125	990	976	1,062	1,157	1,296	1,383	1,404
Hizmetler	10,644	10,577	10,507	10,501	10,483	10,573	10,429	10,361	10,520	10,594	10,741	10,725	10,704

GSYH

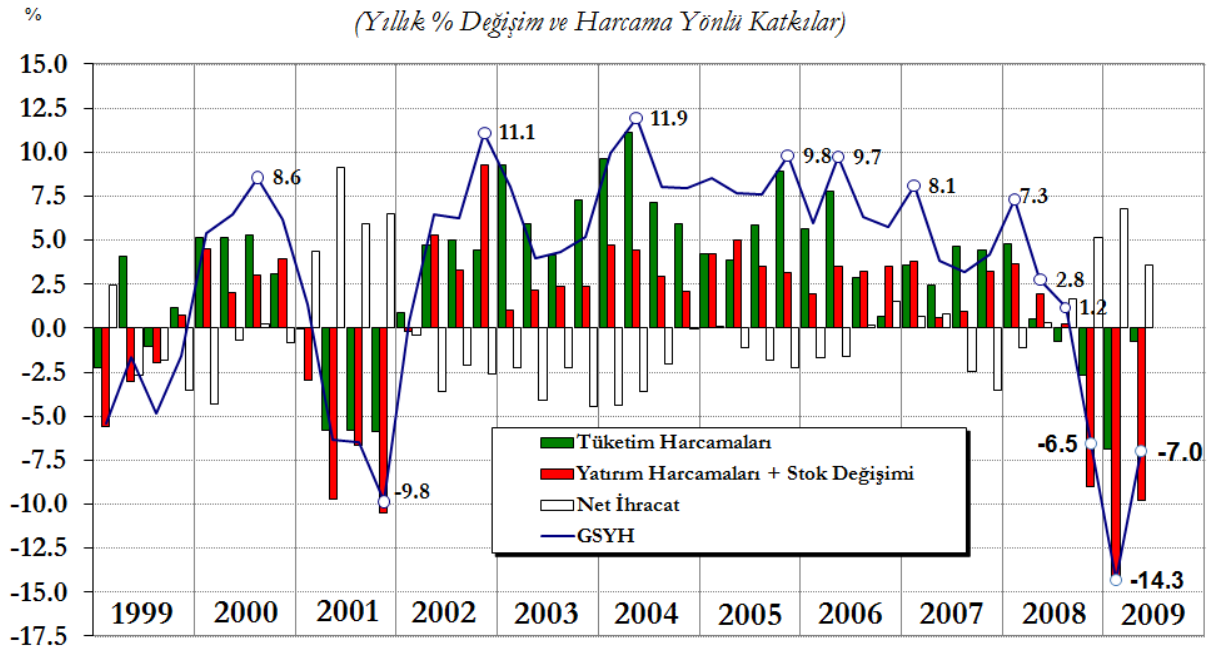
(Yıllık % Değişim ve Arz Yönlü Katkılar)

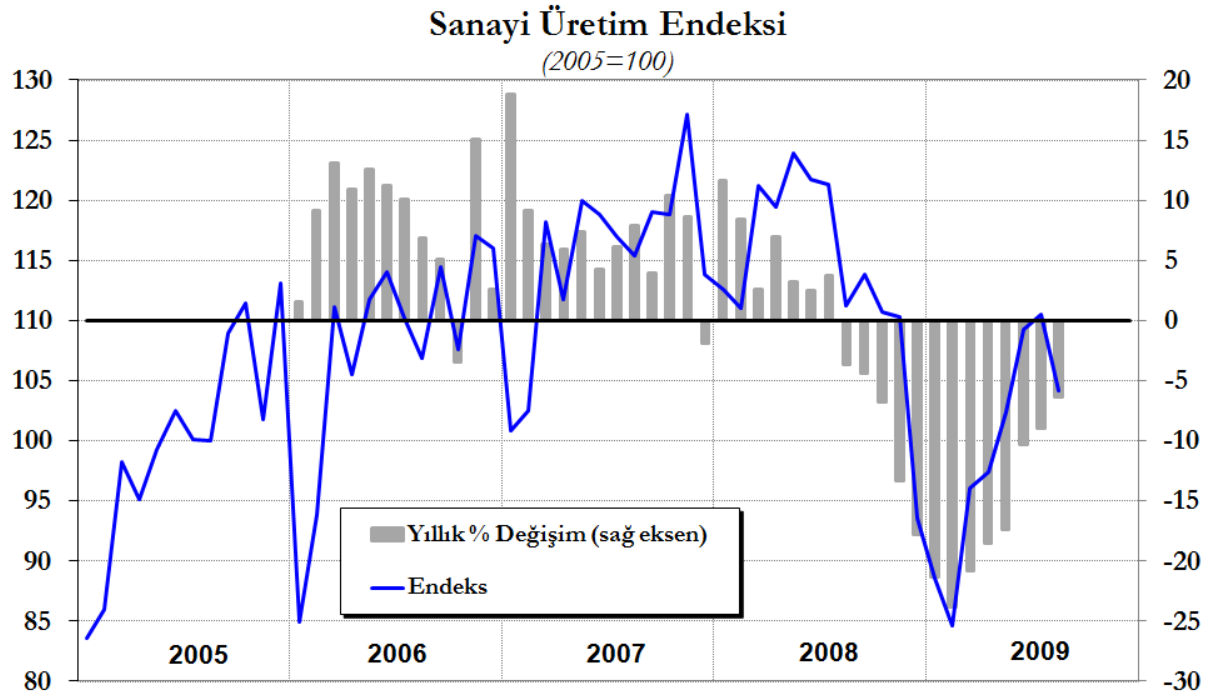
Kaynak: TÜİK

GSYH

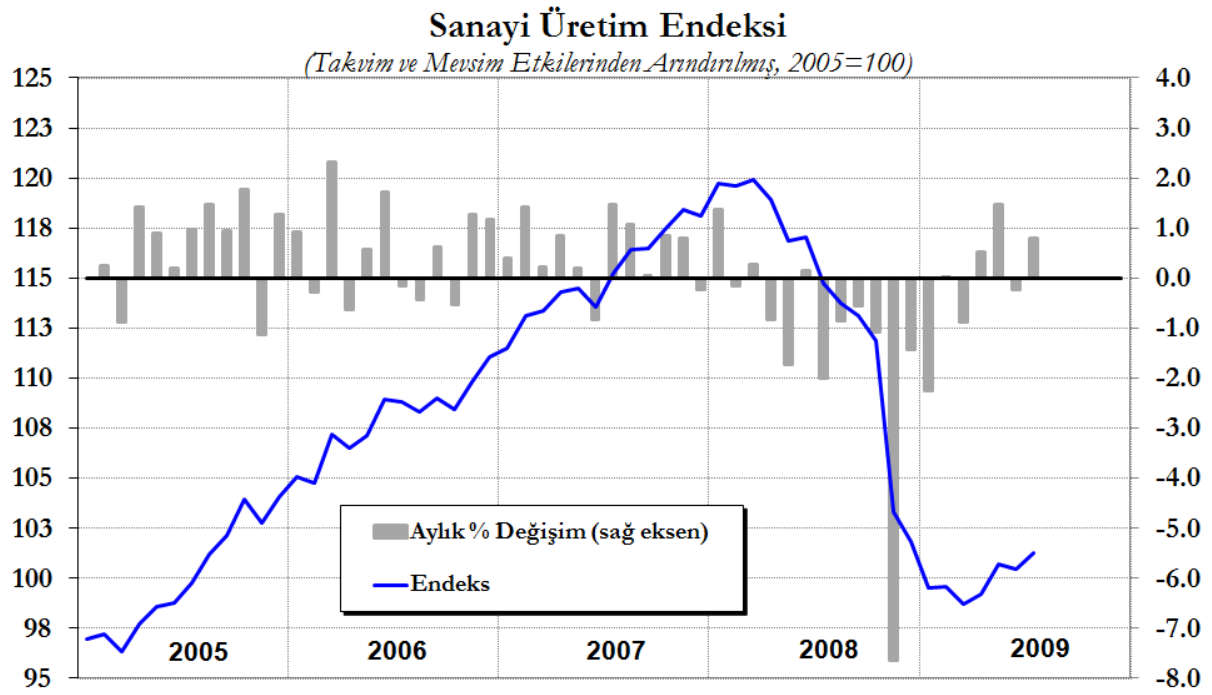
(Yıllık % Değişim ve Harcama Yönlü Katkılar)

Kaynak: TÜİK

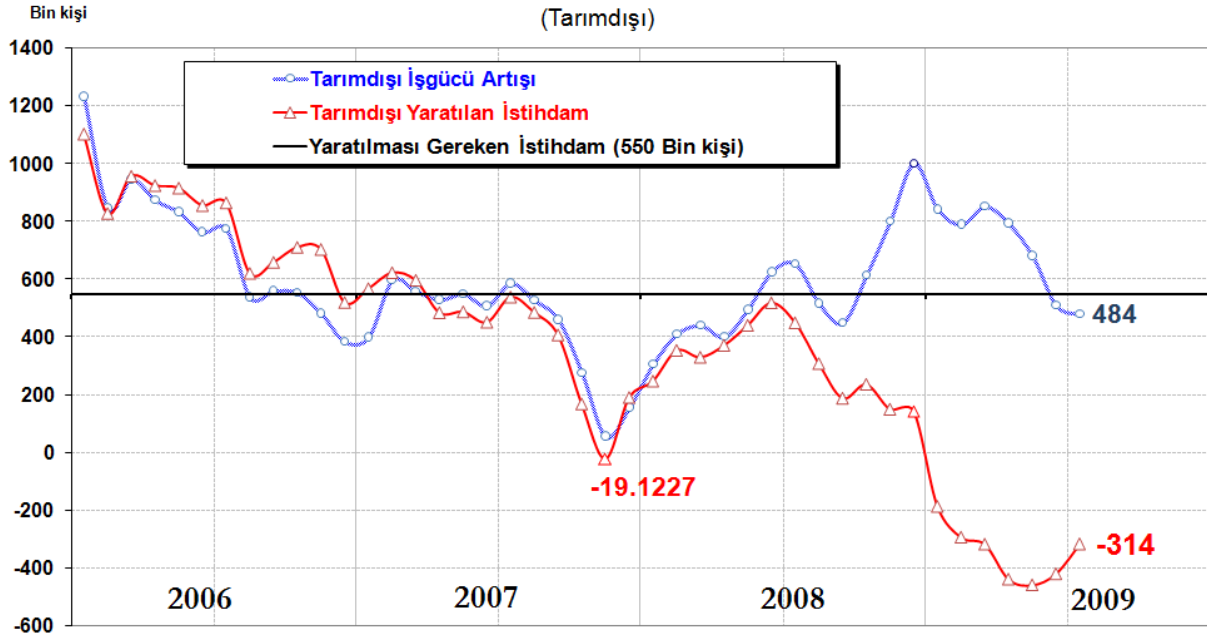
Kaynak: TÜİK

Kaynak: TÜİK

İstihdammetre*

(Tarımdışı)

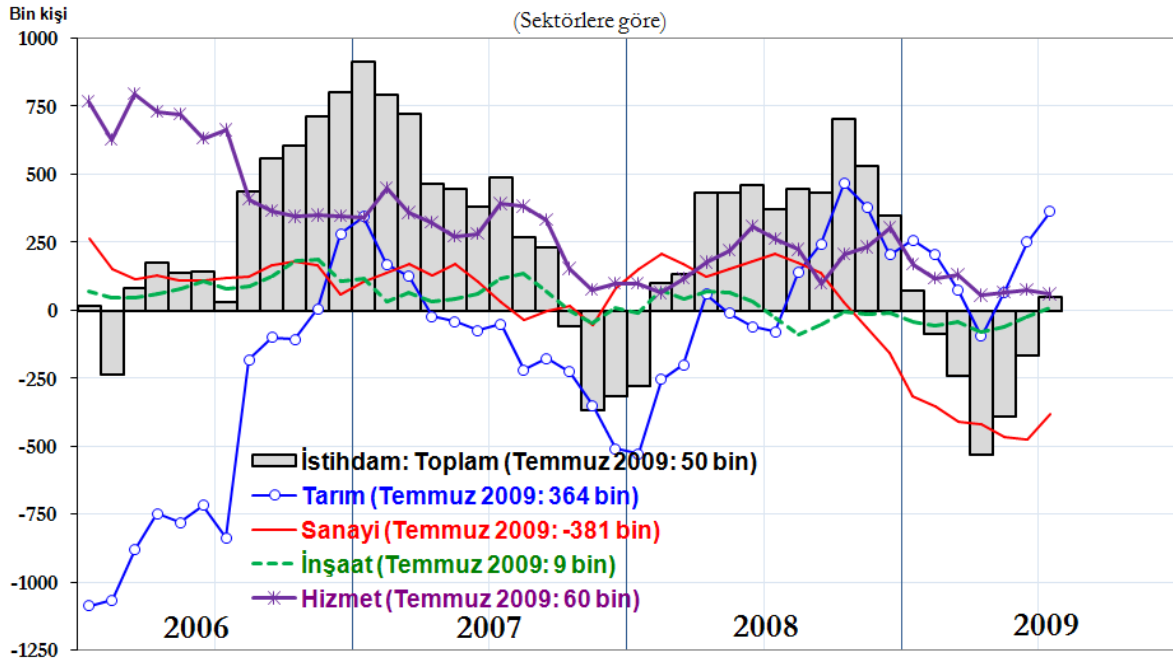
* Bir önceki senenin aynı ayına göre değişimi.

Kaynak: TÜİK, TÜSİAD Ekonomik Araştırmalar Bölümü

Yaratılması Gereken İstihdam: Yıllık yüzde 5 büyüme oranı varsayımı altında, 2002-2010 döneminde tarım-dışı sektörde işgücüne yaklaşık 6 milyon kişinin ekleneceği öngörülmektedir. 2010 yılında tarım-dışında işsiz sayısının 2,5 milyonda tutulması ve işsizlik oranının yüzde 11,5'a düşürülebilmesi için, her yıl tarım dışında 550.000 net istihdamın yaratılması zorunluluğu oraya çıkmaktadır. (*Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İşsizlik, TÜSİAD Raporu, Aralık 2002, sayfa 196*)

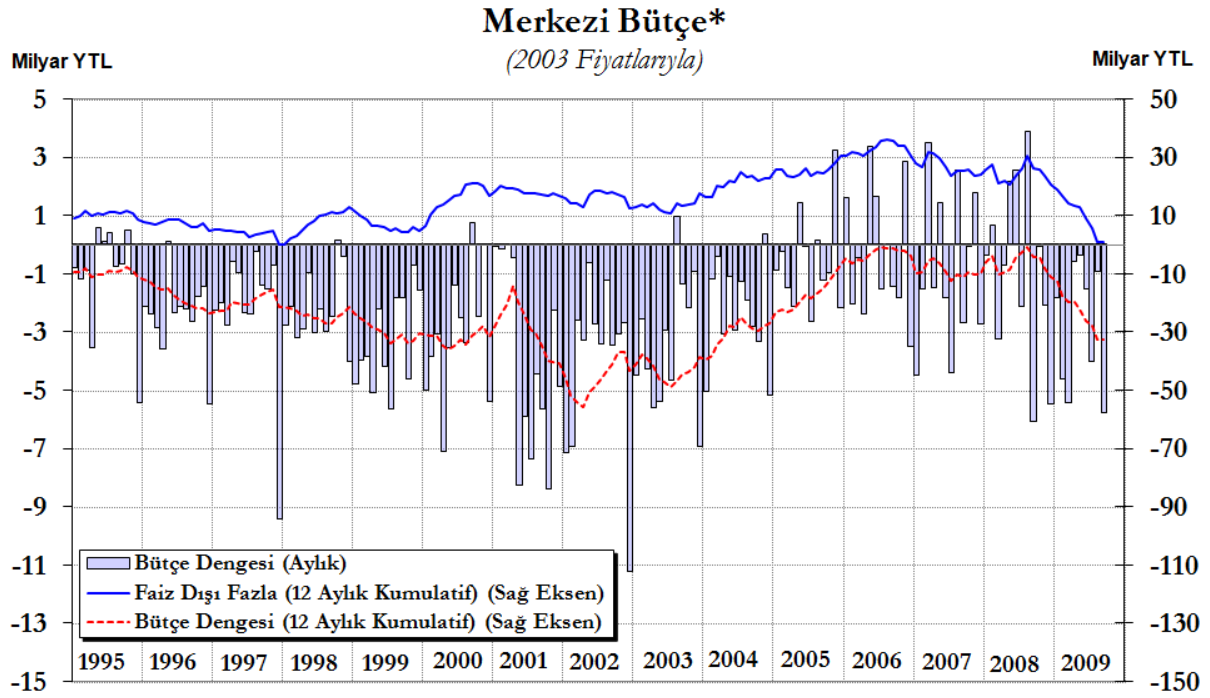
Yaratılan İstihdam*

(Sektörlere göre)

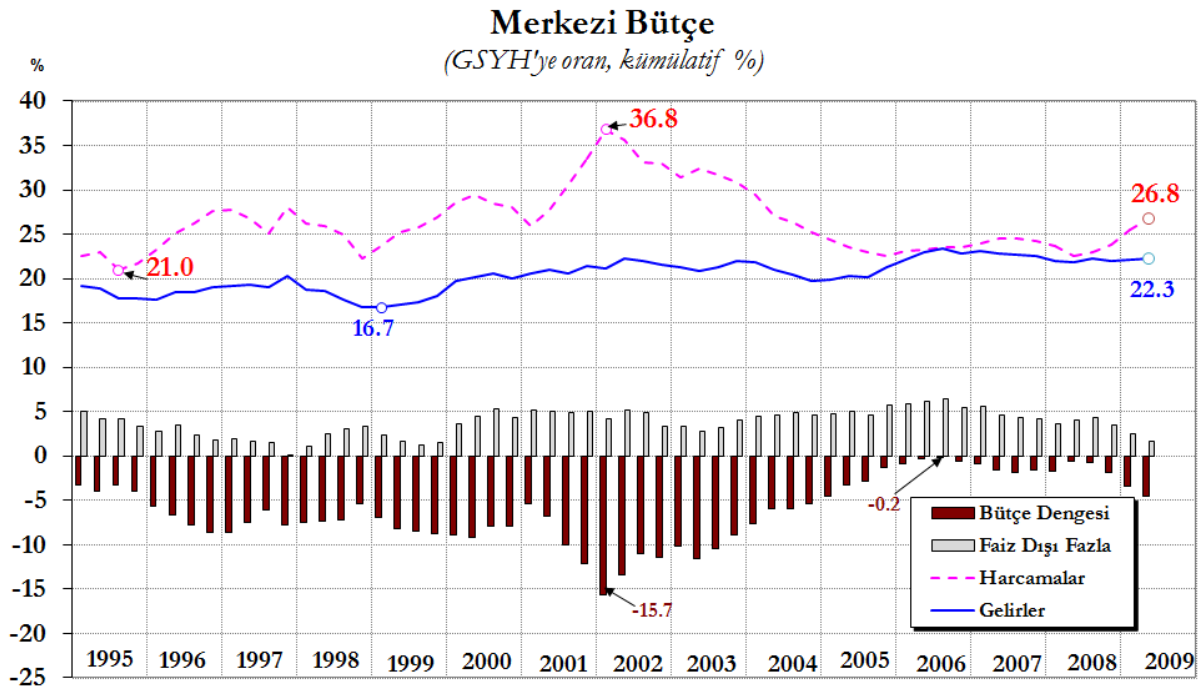
* Bir önceki senenin aynı ayına göre değişimi.

Kaynak: TÜİK

* 2006 yılı öncesi rakamlar Konsolide Bütçe formatındadır.

Kaynak: Reuters

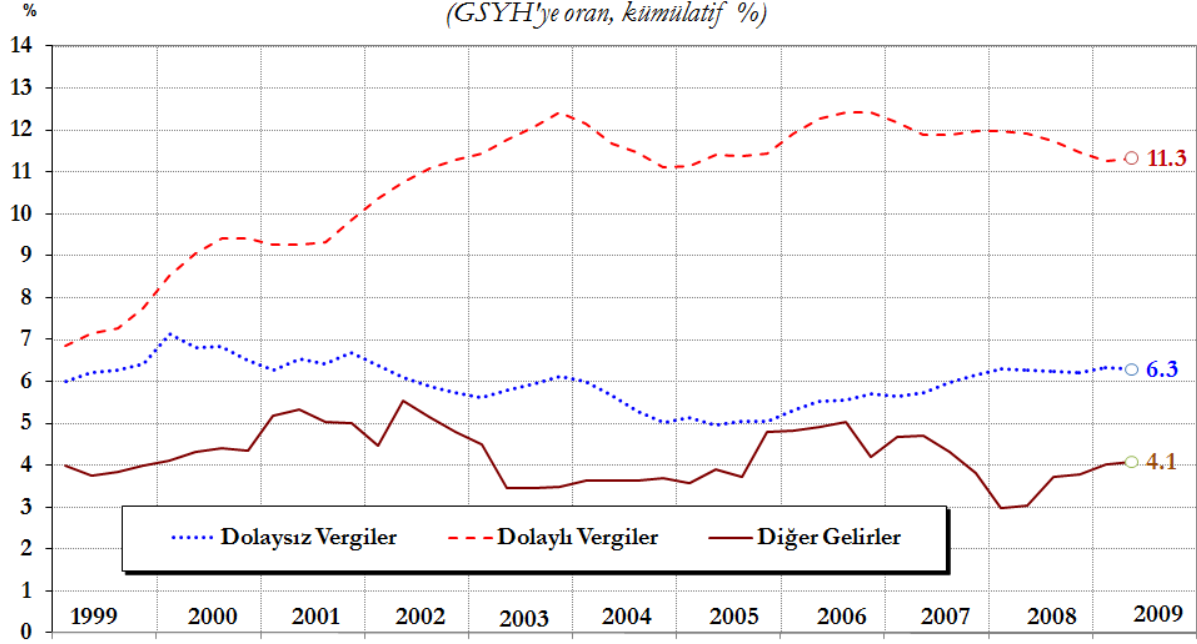
* 2006 yılı öncesi rakamlar Konsolide Bütçe formatındadır.

Kaynak: Reuters Ecwin

Merkezi Bütçe: Gelirler*

(GSYH'ye oran, kümülatif %)

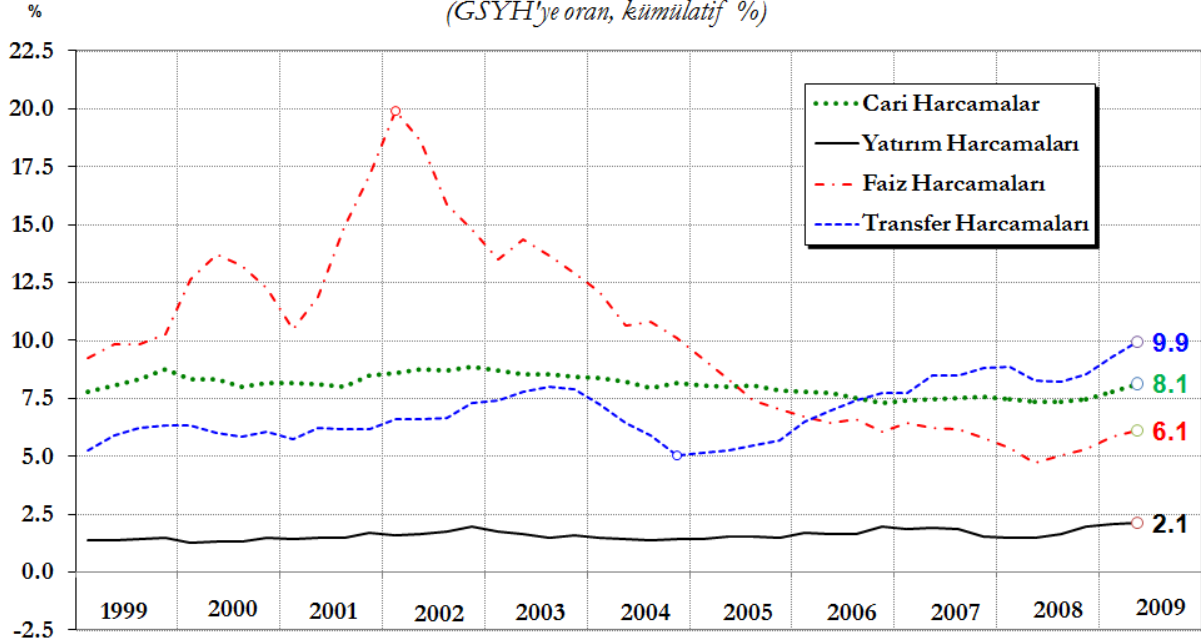

* 2006 yılı öncesi rakamlar Konsolide Bütçe formatındadır.

Kaynak: TCMB,

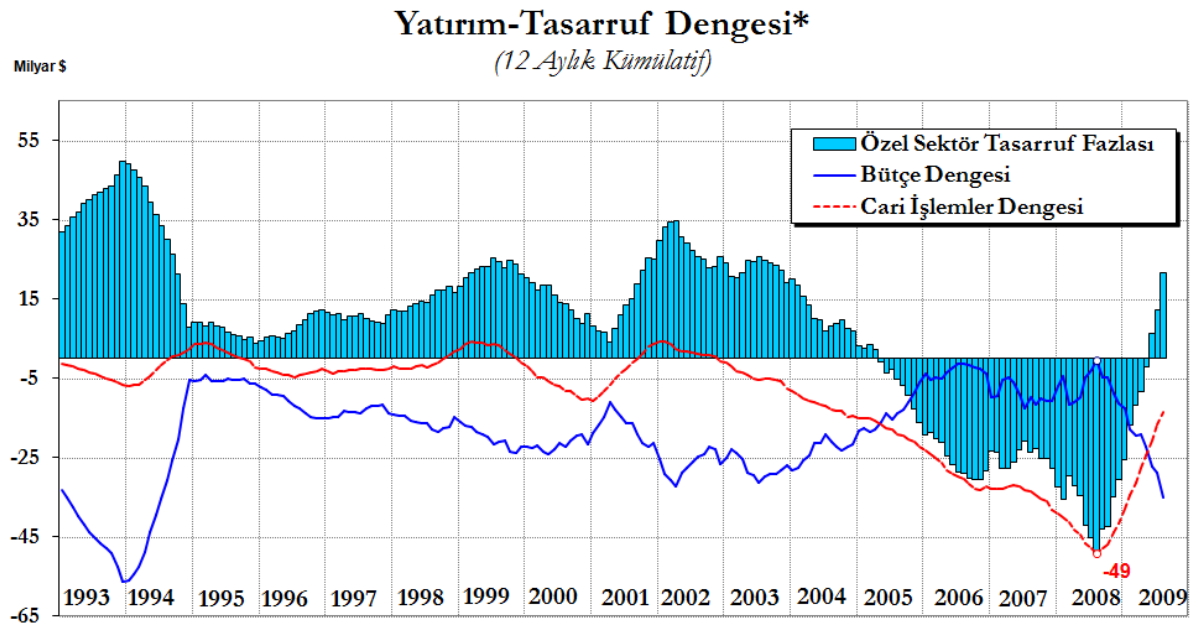
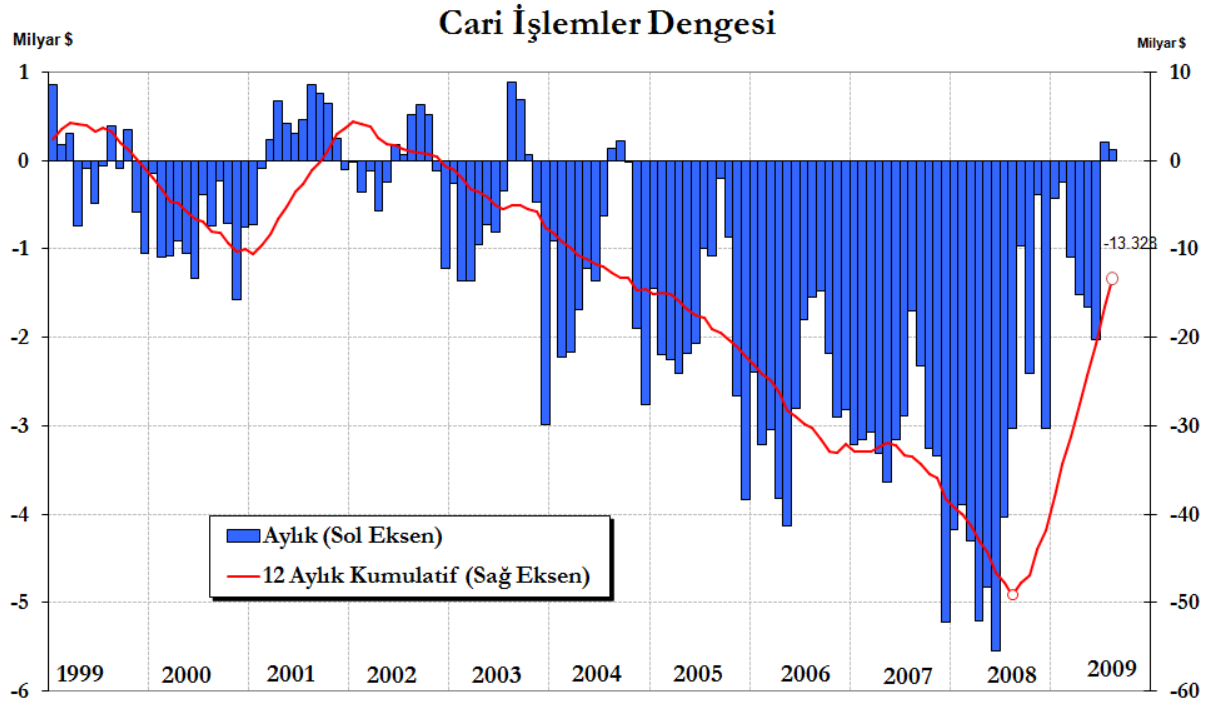
Merkezi Bütçe: Harcamalar

(GSYH'ye oran, kümülatif %)

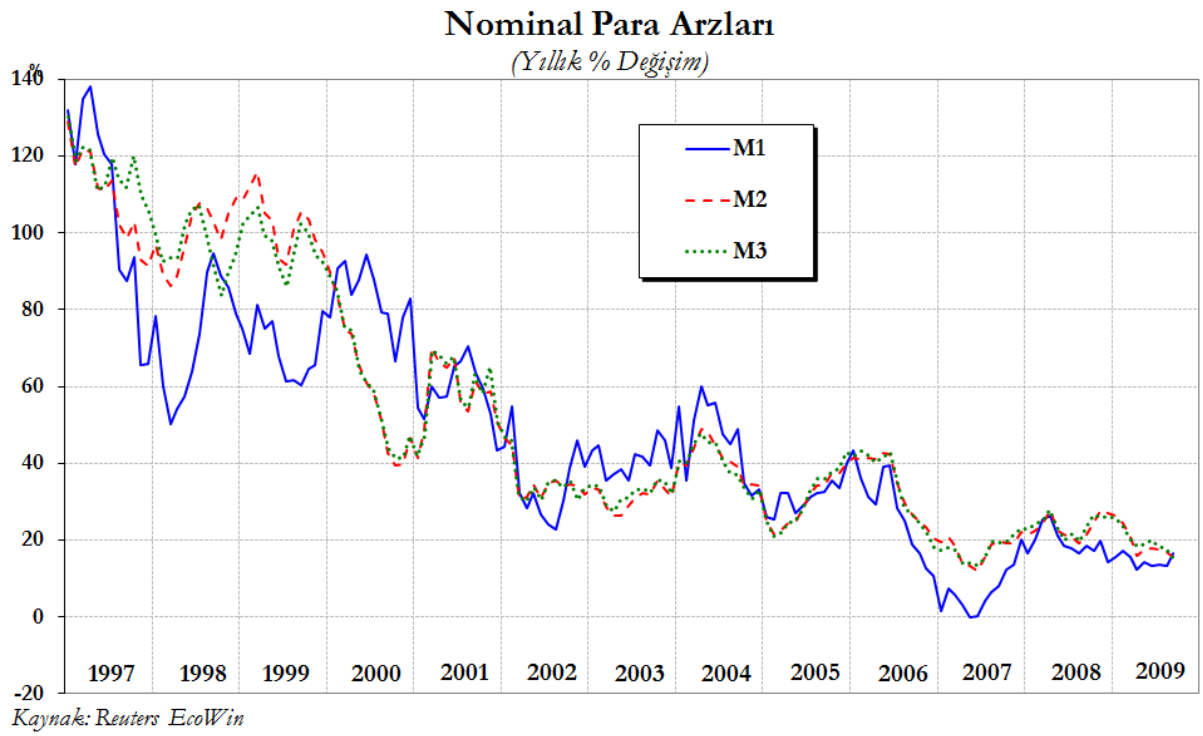
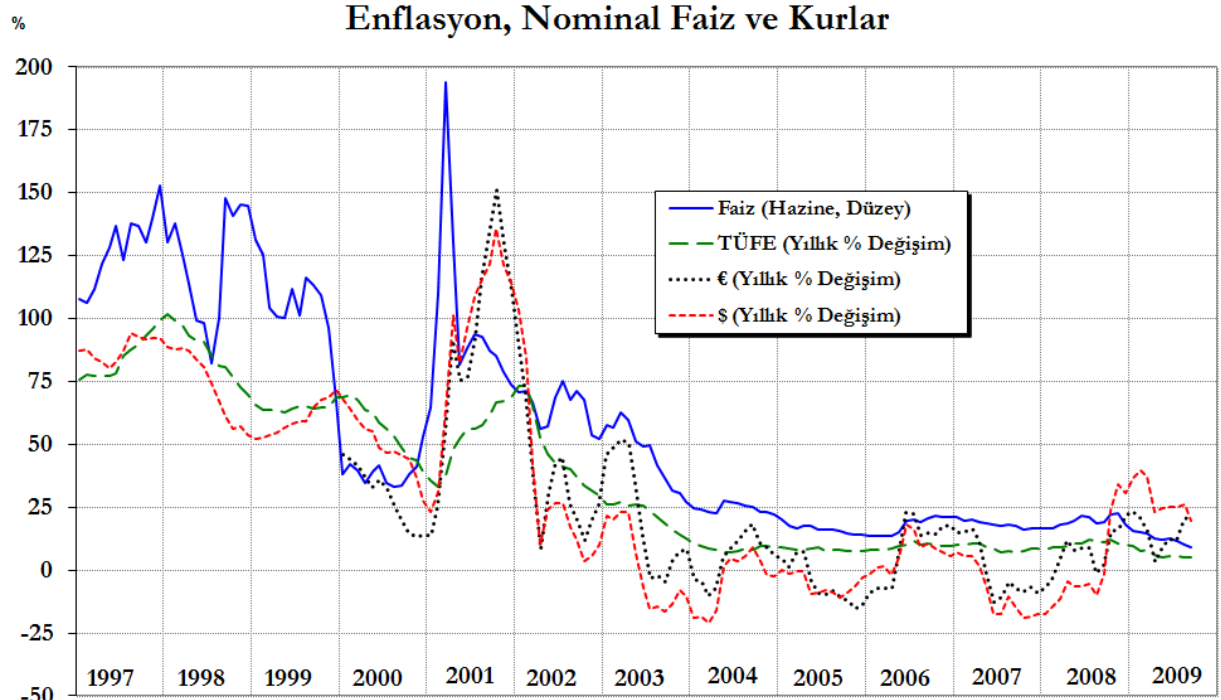
* 2006 yılı öncesi rakamlar Konsolide Bütçe formatındadır.

Kaynak: TCMB, Hazine

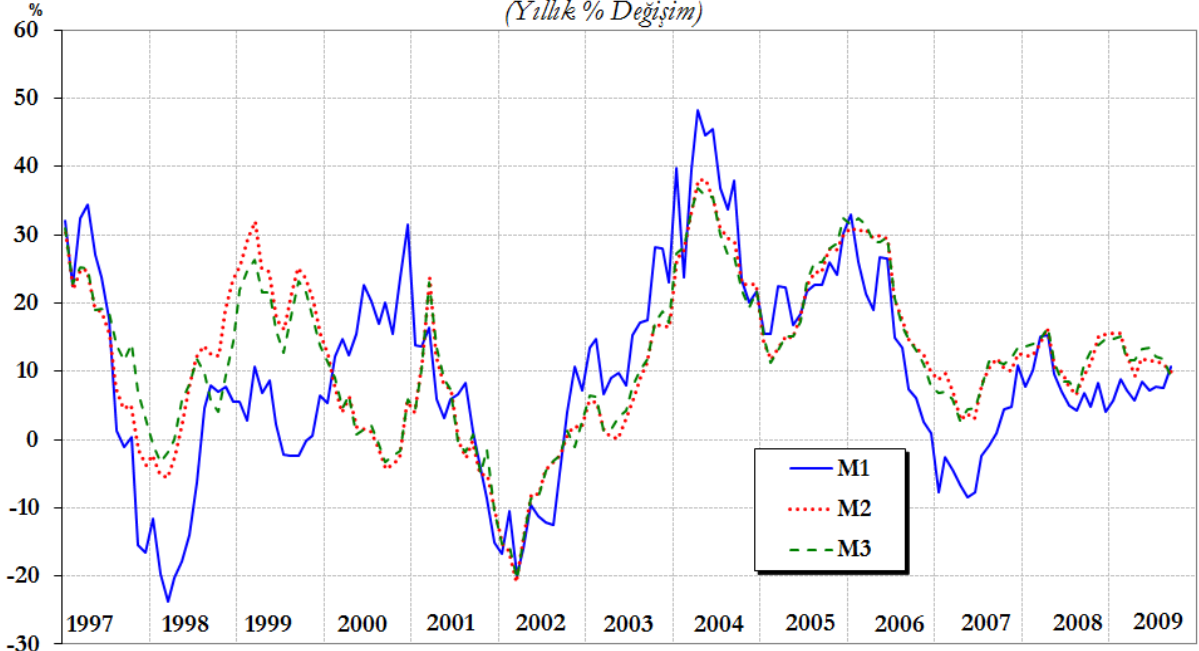

(*) Toplam Kamu Kesimi Tasarruf-Açığı verisinin aylık olarak izlenememesi nedeniyle, Konsolide Bütçe Açığı göstere olarak kullanılmıştır. Özel Sektör Net Tasarruf göstergesi ise Konsolide Bütçe Açığı ve Cari İşlemler Dengesi verilerinin toplamı olarak hesaplanmıştır.

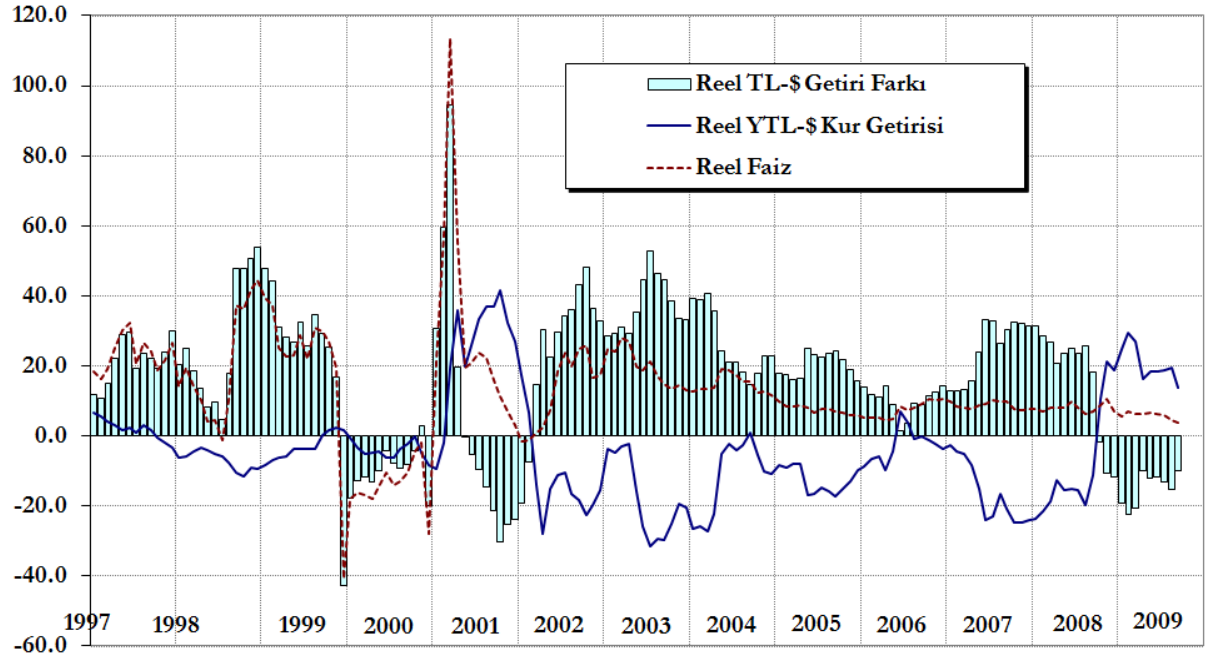
Kaynak: TCMB, Hazine

Reel Para Arzları
(Yıllık % Değişim)

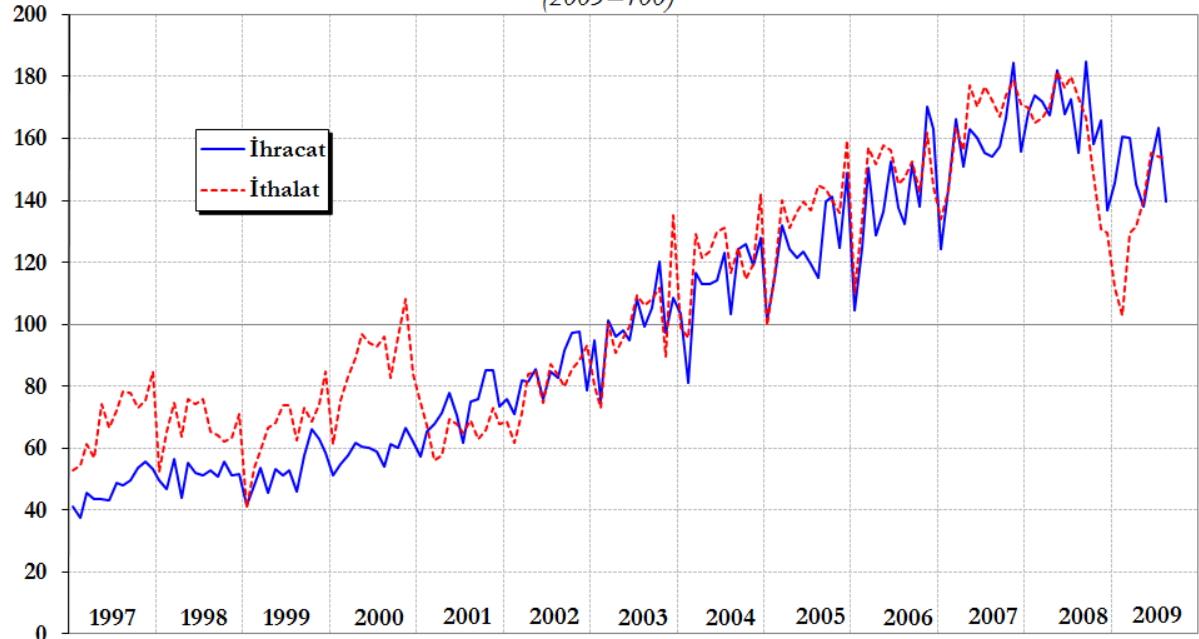

Reel Faiz

Dış Ticaret Miktar Endeksleri

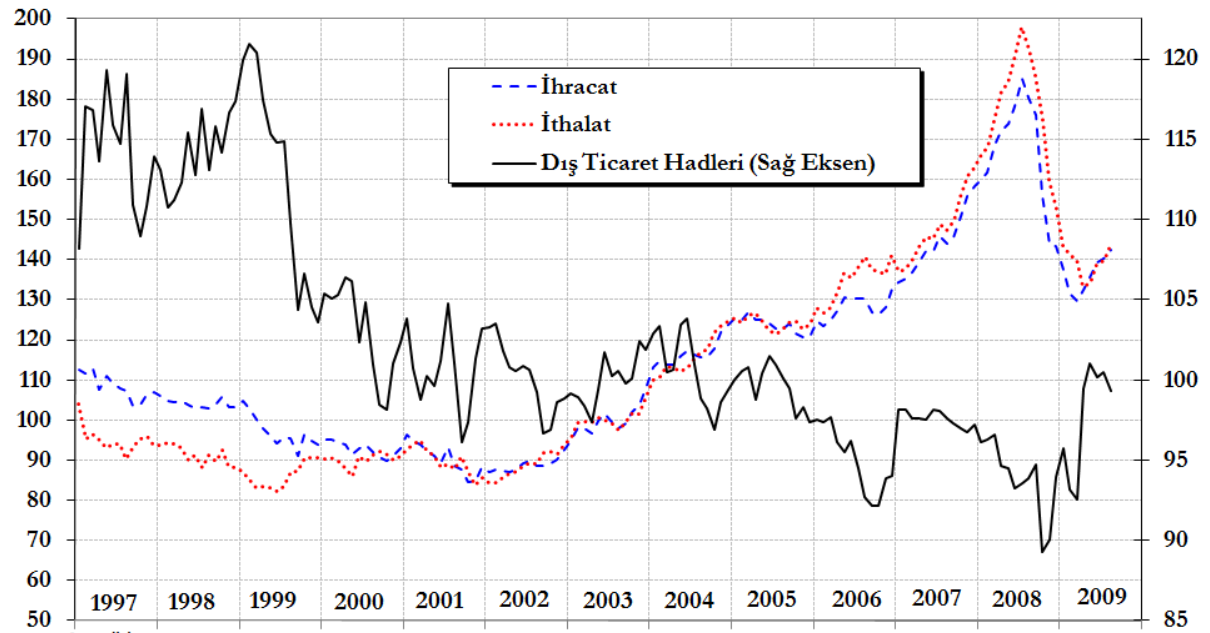
(2003=100)

Kaynak: TÜİK

Dış Ticaret Hadleri ve Fiyat Endeksleri

(2003=100)

Kaynak: TÜİK

TÜSİAD MAKROEKONOMİK SENARYO (Üç aylık ve yıllık ortalamalar)															
	2008					2009					2010				
	Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Yıllık	Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Yıllık	Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Yıllık
GELİR ve FİYAT															
GSYH (sabit fiyatlarla)	7.2	2.8	1.0	-6.5	0.9	-14.3	-7.0	-3.5	1.1	-5.9	5.8	0.9	0.4	4.5	2.7
Enflasyon (TÜFE)	8.8	10.3	11.7	10.9	10.4	8.4	5.7	5.3	5.6	6.7	5.8	6.4	5.9	6.1	6.3
MERKEZİ BÜTÇE															
Merkezi Bütçe Geliri (milyar TL)	47.2	55.3	58.2	48.2	208.9	47.3	54.3	54.7	47.4	203.7	47.6	55.8	58.6	48.6	210.7
Merkezi Bütçe Gideri (milyar TL)	51.6	49.0	64.9	60.5	226.0	66.4	58.4	72.3	67.3	264.4	63.9	60.8	80.5	75.0	280.2
Merkezi Bütçe Dengesi (milyar TL)	-4.4	6.3	-6.7	-12.3	-17.1	-19.1	-4.1	-17.6	-19.9	-60.7	-16.3	-5.0	-21.8	-26.4	-69.5
Faiz Harcamaları (milyar TL)	13.8	7.0	20.6	9.3	50.7	18.1	9.2	18.3	6.2	51.7	13.0	6.6	19.5	8.8	48.0
Faiz Dışı Bütçe Dengesi (GSYH'ye oranı, %)	4.4	5.5	5.3	-1.3	3.5	-0.5	2.2	0.2	-5.5	-0.9	-1.4	0.7	-0.8	-6.4	-2.1
Merkezi Bütçe Dengesi (GSYH'ye oranı, %)	-2.0	2.6	-2.6	-5.3	-1.8	-9.1	-1.8	-6.6	-8.0	-6.4	-7.0	-2.0	-7.7	-9.6	-6.7
DÖVİZ KURLARI															
Nominal Döviz Kuru (\$/TL)	1.217	1.237	1.188	1.548	1.297	1.663	1.546	1.481	1.490	1.545	1.512	1.535	1.561	1.603	1.553
Nominal Döviz Kuru*	-13.3	-7.3	-7.4	30.7	-0.3	36.7	25.0	24.7	-3.8	19.1	-9.1	-0.7	5.4	7.6	4.2
Reel Döviz Kuru (2003=100)**	180.1	184.3	193.5	153.1	177.8	143.4	155.6	163.5	168.0	157.6	167.5	167.3	164.2	165.7	166.2
Reel Döviz Kuru*	24.6	18.4	19.9	-15.6	10.6	-20.4	-15.0	-15.3	9.8	-11.1	16.8	7.6	0.4	-1.4	-1.1
Nominal Döviz Kuru (€/TL)	1.88	1.94	1.79	2.050	1.914	2.165	2.150	2.136	2.222	2.168	2.237	2.256	2.278	2.301	2.384
Nominal Döviz Kuru*	2.1	7.9	1.6	19.5	7.6	15.3	10.8	19.5	8.4	13.3	3.3	4.9	6.6	3.5	7.3
Reel Döviz Kuru (2003=100)**	134.4	135.0	147.6	133.0	137.5	126.6	128.5	130.3	129.4	128.7	127.8	125.8	121.8	122.5	124.5
Reel Döviz Kuru*	7.5	3.2	10.9	-6.2	3.6	-5.8	-4.1	-11.6	-2.6	-6.2	0.9	-2.1	-6.5	-5.4	-3.9
€/ \$	1.542	1.568	1.507	1.325	1.475	1.331	1.328	1.301	1.316	1.403	1.363	1.391	1.418	1.425	1.535
DİBS FAİZİ															
Nominal Faiz (bileşik %)	17.3	20.6	19.0	20.3	19.3	14.8	12.2	9.7	8.2	11.2	8.1	8.5	8.3	8.2	8.3
Reel Faiz (bileşik %)	7.5	9.0	7.1	9.3	8.2	6.4	6.1	4.2	2.5	4.8	2.2	2.0	2.3	2.0	2.1
DIŞ TİCARET ve CARİ İŞLEMLER															
İthalat (cif, milyar \$)	49.2	56.7	57.7	38.4	202.0	28.9	33.5	37.8	36.5	136.6	37.5	40.8	40.8	42.4	161.4
İhracat (fob, bavul tic. hariç, milyar \$)	33.1	35.6	36.4	26.8	132.0	24.5	23.3	25.4	27.1	100.2	28.5	29.0	30.7	27.6	115.9
Dış Ticaret Dengesi (milyar \$)	-16.0	-21.1	-21.3	-11.6	-69.9	-4.4	-10.2	-12.4	-9.4	-36.5	-9.0	-11.7	-10.1	-14.8	-45.6
Görünmeyen Kalemler (diğer cari) (milyar\$)	3.8	5.6	13.4	5.9	28.6	2.7	5.0	9.0	4.9	21.6	3.7	5.4	10.3	5.4	24.9
Cari İşlemler Dengesi (milyar\$)	-12.2	-15.4	-7.9	-5.7	-41.3	-1.8	-5.2	-3.4	-4.5	-14.8	-5.3	-6.3	0.2	-9.4	-20.7
Cari İşlemler Dengesi (GSYH'ye oranı, %)					-5.5					-2.4					-3.1
İthalat (cif)*	39.7	34.5	30.1	-20.6	18.8	-41.3	-41.0	-34.5	-5.0	-32.3	29.8	21.8	8.0	15.4	17.9
İhracat (fob, bavul tic. hariç)*	43.0	34.7	36.4	-13.2	23.1	-26.1	-34.7	-30.3	0.8	-24.1	16.5	24.9	21.0	1.7	15.5

İtaliye mavi rakamlar TÜSİAD tahminidir.

(*) Bir önceki yılın aynı dönemine göre yıllık yüzde değişimi gösterir.

(**) Reel döviz kuru endeksindeki düşüş, TL'nin yabancı para birimleri karşısında değer kaybettiğini göstermektedir.

TÜSİAD: Mesruiyet Caddesi No:46, Tepebaşı 34420, İSTANBUL. Tel: (0212) 249 19 29 – 251 53 13 Fax: (0212) 251 70 05
TÜSAD Adına Sahibi: Arzuhan Yalçındağ **Genel Yayın Yönetmeni ve Sorumlu Müdür:** Ümit İzmen
Yayın Kurulu: Arzuhan Yalçındağ, Ferit Şahenk, Zafer Ali Yavaş, Ümit İzmen, Alim Hasanov, Evrim Taşkın, Utku Üstüncü
Yapımı: Ümit İzmen, Alim Hasanov, Evrim Taşkın, Utku Üstüncü

TÜSİAD KONJONKTÜR DEĞERLENDİRME'nin 26. sayıs Ekin ayı itibarıyla bitiren son rakamlara ve tablolara dayandırılarak hazırlanmıştır.

Tüm hakları saklıdır. © TÜSİAD 2009

TÜSİAD-T/2009-10-495